

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto V.

V Celovec, 1. novembra 1885.

Štev. 11.

Arabela.

Roman. Spisala *Parlina Pajkova*.

(Konec.)

Dvajseto poglavje.

Do več trudapolnih in sitnih potih ste še le Waldekovka in Arabela dosegli, kar ste želeli.

Pomoč gospoda stolnega vikarja samega ni zadostovala, da se doseže njun smoter, kakor je Waldekovka s početka mislila to. Akoravno je bila Arabela zapisana v krstnej knjigi z natankimi številkami leta in dneva, kakor je stalo v zapiskih rajnke matere, morali ste vendar iti še tudi k rabinarju. Izkazati se je moralo, ali je pa tudi krščena Arabela Trapes ravno tista Arabela Karpeles, ki je bila v židovskem zapisniku istega leta in dne kot novorojenka vkujižena?! — Ko je bila stvar urejena in ni bilo več dvoma, da je le ena in ista Arabela na dveh krajih zapisana, morala je še stvar priti do škofa v pregled in presojo.

In tako je celi mesec prešel, predno se je Arabela Trapes kot katoličanka potrdila. Pri tej preiskavi pa se je tudi dokazalo, da je Arabelina mati bila resnično po crkveno-katoliškem obredu poročena, in sicer eno leto pred Arabelinim rojstvom. Temu zakonu torej, da bi imel pravo veljavo, manjkalo je samo še židovskega poročnega blagoslova.

Sodnija pa ni mogla pri tem sleparstvu čisto nič uplivati, ker je Karpelesovka vedno trdila in prisegala, da ni o vsej tej dogodbi nikdar ničesar vedela in da si je samo njen rajniki mož celo zapletko izmislil in tudi izvršil.

Med Waldekovko in Arabelo je tekom énega meseca postala iskrena srčna zveza, kakor med materjo in hčerjo. Pri Arabeli se je to čuvstvo vzbudilo najprej iz hvaležnosti do Waldekovkinega požrtvovalnega truda,

potém pa tudi, ker je njeno starost visoko čislala, ali največ pa iz srčnega nagiba; saj je bila ona profesorjeva mati!

Pri Waldekovki pa je izviral ta čut iz njenih izvrstnih srčnih lastnosti. Podoba zapuščene, od nesreče tolikanj preganjane sirote presunola je vsako čutečo struno tega srca. Iz sočutja pa je kmalu nastala najgorkejša ljubezen.

Njena največja slast je bila odslej ljubiti in tešiti svojo varovanko. Zató ni Arabela dolgo pomišljala, ko jej neki dan Waldekovka in njen soprog ponudita, naj bi odslej živila pri njiju. Ravno tedaj se je pa tudi neka rodbina oglasila, da hoče vzeti v najem celo prvo nadstropje v vili, in tako se je ona tem hitreje odločila sprejeti ponudbo teh izvrstnih ljudi. In rés nikdar se ni kesala zavoljo tega koraka.

Med tema dvema blagima starčekoma začela se je potém Arabela polagoma oživljati. Pozabiti ni sicer mogla prestanih borb, ali njena boleost je bila odslej tiha. Bila je še samo otožen spomin, ki ukrade sicer marsikteri vzdih iz prsij in privabi marsiktero solzo v oči, a pri njem vendar ni duša obupna. Neka udanost se je bila nje polastila, in ta jej je vlivala mir in pokoj v srce. Veselila se je zopet življenja, in njeno oko je včasih zažarelo v mladostnem ognji, kakor da bi slutila bližnjo, gotovo srečo.

Največji del dneva je zdaj uporabljala v to, da se je učila krščanskega nauka. Imela je za to učitelja, in sicer gospoda vikarja Sebastijana, ljubljenca gospé Waldekovke.

Profesor Waldek je sicer vse te izpremembe v Arabelinem življenji točno in natančno zvedel po materinih poročilih, ali on ni vendar v svojih pismih Arabele nikdar omenjal. Tudi na materino pogosto vpraševanje, kdaj zopet roditelje obiše, odgovarjal je vedno dvoumno.

Štirje meseci so pretekli, kar je bil zadnjič domá, a vendar ni nič obetal, bode li kmalu zopet prišel.

Waldekovka bi bila sicer zdvojila, da ni toliko časa objela svojega Walterja, a zdaj bila jej je ta ločitev nekoliko manj bridka, odkar je imela Arabelo v svojej bližini. Vsaj je imela zdaj nekoga, za kterega je neprestano skrbela in ki ga je ljubila; kajti to je bil od nekdanj smoter njenega življenja.

Pri vsem tem pa se je zadnji čas vendar začela vznemirjati. „Ljubi Walter!“ pisala je torej sinu med drugim; „ali rés ne prideš o velikonočnih praznikih domú? — Tedaj bodemo praznovali v naši hiši še drug pomenljiv praznik. Arabela bode namreč isti dan napravila svoje prvo sv. obhajilo. O binkoštih pa bode sprejela zakrament sv. birme, pri kterej jej bodem jaz za kumo. — Vem, da ti že od nekdanj ne ceniš preveč ženskega društva; ali Arabela, veruj mi, je vsa različna od drugih žensk. Ona te ne bode nadlegovala s praznim govorjenjem. Tako je

resna, modra, a vendar ljubezniva in prijazna. — Walter, samo tebe bi še trebalo, da bi bilo naše veselje popolno!

Prirediti hočemo isti dan majhno pojedino, h ktorej so nam obetali priti razven častitega gospoda prošta, ki bodo Arabeli podali prvo sv. obhajilo, tudi nekoji drugi gospodje, duhovni in posvetni. Walter, moj sin, kaj ne, da ne odrečeš materi te prošnje in da se smem zanašati na tvoj prihod? Hrepenenje po tebi je pri meni in očetu postalo zadnji čas že neprenesljivo.⁴

Toda profesor ni kljubu tej iskreni materinej prošnji hotel obetati, da pride. Trdil je, da ima baš sedaj čez mero opravila.

Prišla je velika noč. Arabela je globoko ginena in z največjo pobožnostjo sprejela prvo sv. obhajilo. Kakor je bila prej udana židovske veri, toliko bolj se je vnela zdaj za vero, v katero je bila že brz po rojstvu sprejeta, a v resnici pa je še le pred kratkim stopila v njo.

V ožjem, pa tem prisrčnejšem krogu se je potém domá vršila svečanost. Oko nobenega pričujočih gostov ni ostalo suho, ko je gospod proš napravil Arabeli primeren nagovor.

Arabela pa je bila na ta dan otožna, kakor že dolgo ne tako. Menda je na ta slovesni dan tem živeje občutila pomanjkanje roditeljev; hrepenela je menda po osebi, ki bi jej naj bila pridružena z ožjo vezjo nego s prijateljsko. Waldekovka je to kmalu izpredvidela in je pomnoževala, kolikor se je dalo, svojo ljubezen in skrb do nje.

Toda otožnost se ne dá na povelje odpravljati. Arabela je bila sicer za to prizadevanje hvaležna, ali ona ni mogla cëloma zadušiti občutkov, ki so jo bili z vso silo prevzeli.

Dan se je nagibal h koncu. Pri mizi so se veselo po domače pogovarjali. Napitnica je sledila za napitnico. Vsak je hotel Arabeli častitati.

V ta namen bil je gospod proš prinesel s seboj iz svoje kleti steklenico najboljšega vina, ki je bilo ravno tako staro kakor Arabela. A tudi drugih gostov ni se pozabilo; dà celó odsotnemu profesorju Waldeku se je napivalo, naj bi se skoro kot diplomovan doktor vrnil domú.

Arabela je prosila dovoljenja, da se sme oddaljiti. Vsi so jej radi privolili; saj so mislili tudi oni, da se bodo skoro razšli. A temu ni bilo tako; pozni večer jih je še našel združene.

Arabela je šla v svojo sobo in da bi se količkaj iznebila svoje otožnosti, vzela je molitveno knjižico in začela moliti iz nje. A tudi v molitvi ni našla zaželenega pokoja.

Knjiga jej zleze iz rok v naročje, roke počivajo na njej, ona pa se zamisli globoko, globoko. Na kaj je mislila?!

Edino okno, katero je imela soba, bilo je na pol odprto. Na enkrat predrami Arabelo tanek, občutljiv prepih.

Ozre se na vrata, da vidi, ali so menda odprta. Pri tem pa se zgane, zarudi in obledi zaporedoma in neizmerno začudjena zašepeče: Gospod profesor?!

Pri vratih stal je v resnici profesor Waldek, oblečen v popotno obleko in ni premaknol očesa od nje. Ravno je bil prišel s popoldanskim vlakom. Stopivši v roditeljevo stanovanje, čul je iz obednice glasno govorjenje. Julije ni videl nikjer. Ta je šla ravno takrat gostom luči prižigat.

Profesor je sklenol najprej se preobleči in stoprav potém predstaviti se zbranej družbi. Šel je v ta namen v stransko sobo, ki je bila nekdanj njegova učna sobica, in tam je nenadejano našel — zamišljeno Arabelo.

Ko profesor zapazi, da ga je Arabela zagledala in spoznala, zapre vrata za seboj, pristopi bliže in reče resno: „Arabela, ali se niste še do današnjega dne odločila, dati mi drugo ime, kakor formalno: gospod profesor?“

Arabela močno zarudi. Ozre se ná-nj z nemim pogledom; ali ta pa je moral biti dosta zgovoren, kajti profesor je nenadoma roki razpel proti njej, iz globočine svoje duše kličoč: „Arabela!“

Arabela ga še enkrat pogleda, a sedaj na pol zmedeno, na pol sramežljivo. Ko pa vidi njegov radostno izpremenjeni obraz, hiti mu brez daljšega pomisleka v naročje, iz ust pa se jej ukrade ime: Walter!

Profesor jo presrečen drži krepko v rokah ter reče s trepetajočim glasom: „Dà Arabela! tako je prav! — Pa kako sladko se moje ime glasi iz tvojih ust! Sedaj te ne izpustim več, ne morem — nočem te izpustiti! Ti si moja, na vse veke moja! — Ah, in koliko si mi prizadela trpljenja, dokler sem dosegel ta blaženi trenotek! Ti bi se mene tudi sedaj ne usmilila, ko bi mi ne bil ugodni slučaj prišel na pomoč. Ti bi bila čakala, da bi se obadva pogubila vsled neizpolnjenih namenov, rajši ko pa da bi bila storila le en korak k najinej svrhi. Toda dovolj tega!“ pristavi nežneje in se nekoliko oddalji od nje, da jej zamore pogledati v lice.

„Sedaj pa, Arabela, odgovori mi samo na eno vprašanje: Ali si pri volji, zapustiti za vselej ta kraj in kot gospá profesorica slediti mi v ono mesto, kjer menim nastopiti stolico kot docent tamošnjega vseučilišča? Povej, Arabela, ali hočeš zaupati meni svoje življenje, katero hočem čuvati s svojo ljubeznijo!“

In Arabela odgovori z globoko resnostjo v očéh, a vendar s presrečnim smehljanjem na trepetajočih ustnah: „Dà, Walter, tebi ga zaupam!“

Dolgo sta se še zaročenca v prijetnem somraku pomenkovala. Kar sta si povedala, odkrila in zaupala, bilo je srčno, prosto, in besede enega našle so odmev v srci drugega.

Življenje nam ponuja včasih trenutkov polnih slasti in zamaknenja; ti minejo sicer, a puščajo pa zato v nas neizbrisljive spomine. Tak trenotek se je i njima prikazal.

„Kaj pa bode z mojimi roditelji?“ vpraša profesor med drugim. „Ali jih pustiva tú, ali —.“

„Z nama morata iti!“ reče Arabela, predno je on še svoje vprašanje dopolnil.

„Dobro!“ odvrne profesor zadovoljen; „ali predno odpotujemo, hočemo skrbeti za dostojno bivališče tudi najinim dragim, ktere tú zapustiva.“

Arabela ga radovedna pogleda. Ni ga razumela.

„Glej, draga,“ nadaljuje on in dene ljubkovanje roko okoli njenega života, kakor da vé, da jej utegne to, kar jej hoče razložiti, napraviti bol; „tvoja roditelja ležita na raznih krajih pokopana. Jaz vem, kje je tvoj oče pokopan; ti pa veš, kje tvoja mati. Kaj, ko bi kupila rakev in bi združila v smrti, kar je bilo siloma ločeno v življenji?!“

„Kako si blag!“ odvrne na to Arabela ginena in skrije solze, ktere je že ves dan premagovala in ki so jej zdaj pri bridkem tem spominu silile v oči, ter dene glavo na njegovo ramo.

A on jo rahlo potegne k sebi, nasloni nje glavo na svoje prsi in reče zamolklo: „Le razjoči se, Arabela! saj ti bode potém lažje. Toda tukaj, na mojem srci je odslej mesto, kjer se smeš potoževati in radostiti. Moje srce bode znalo s teboj oboje enako prenašati.“ —

„Gospodična Arabela! Častiti gospodje gosti se hočejo od vas posloviti,“ oglasi se nenadoma tanki Julijin glas. Bila je nepričakovano stopila v sobo z lučjo v roki. Ko pa pogleda po sobi, odpre zavzeta široma oči, kakor da ne verjame temu, kar vidi.

Arabela se pomenkuje z nekim gospodom, in ta gospod ni nihče drug, kakor Walter, njen mladi, od nje tolikanj obožavani gospodar, resni in učeni gospod profesor, največji ženski sovražnik!! — Svečnik jej hoče pasti iz rok, nasloniti pa se mora na vrata, da ne pade vznak samega začudjenja.

„Le bliže, le bliže, Julija,“ ogovori jo zdaj profesor z nasmehom, ker je uganil vzrok njenega položaja. „Kar tú vidíte, ni nič nedostojnega ali brezbožnega. Vedíte, da je gospodična Arabela moja nevesta in da postane v kratkem moja soproga.“

Vedno ste želeli, Julija, videti mene, kterega ste nekdaj pestovali, srečnega. Zdaj se vam je želja izpolnila. Jaz sem najsrečnejši človek

na svetu. Kaj pa ti, Arabela,“ popraša jo poredno in jej podá roko, „ali si z menój zadovoljna?“

Arabela je skočila na noge, začuvši Julijin glas, in si je zdaj v največjej zadregi, na pol obrnena od njega, brisala solzne oči. Na profesorjevo vprašanje pa mu hitro podá roko, s sramežljivo povešenimi očmi polglasno rekó: „Pojdiva k tvojima roditeljema, Walter!“

Julija pa si otira s koncem zastora oči in ponavlja ginena: „Častitam, častitam! Ah gospod profesor,“ pristavi nató vesela; „zastonj nisem dvakrat na dan molila Boga, da bi vi enkrat dobili pridno, bogaboječo ženo. Ali gospodična Arabela,“ nadaljuje z navdušenostjo, ki je bila izgovornejša nego njeno besedovanje, „je tako izvrstna v vsakem oziru, da vam bode le blagor prinesla v hišo.“

Njena nekdanja zopernost do mlade židinjje bila je v trenutku izginola, ko je zvedela za Arabelino krščanstvo. Jokala se je tedaj iz sočutnosti do nje toliko, da se je sama začudila, od kod jej prihajajo solze. Od istega časa pa je bila „krščena židinja“, kakor jo je ona dobrohotno imenovala, njen največji uzor, o katerem je po dnevu in po noči sanjarila.

* * *

Pol leta pozneje se je na tihem izvršila Arabelina poroka z vseučilišnim profesorjem Waldekom. Ta dan je bil najlepši v življenji ne samo mladima poročencema, temveč tudi starima roditeljema, ki sta z najiskrenejšimi željami blagoslavljala to zvezo.

Takoj po poroki odpeljali so se vsi štirje v ono glavno mesto na Nemškem, kamor je bil Walter na vseučiliščno stolico za profesorja poklican. A tudi zvesta Julija, preobložena s potno robo in domačim psičkom v naročji, vozila se je za svojimi gospodarji.

Arabelina vila se je pod dobrimi pogoji dala v najem razven ene postranske sobe, v kateri je bivala Karpelesovka. Ta pa je kakor nekdanj nadaljevala svojo razkošnost. Denarja je dobivala nekaj iz mestne ubožne denarnice, nekaj pa ga je naberačila po imenitnih hišah, in tudi onih petindvajset goldinarjev, ktere je Arabela redno plačevala za Davidovo odgojo, rabila je zá-se. A David, ki je že od nekdanj ljubil vojaški stan, učil se je vojaštva z odliko ter je smel zastonj prebivati v zavodu; stroga vojaška disciplina ga je menda tudi v moralnem oziru poboljšala. O Samuelu pa ni bilo več sluha ne duha.

Pesni mladeniške ljubezni.

16.

Rože so na vrtu cvele
 Nežno in lepó duhtele
 In speberna rosa mila
 Ná-nje nikdar ni zabila.

Vsako jutro rože zale
 V rosi so se mi kopale,
 Vedno lepše so cvetele
 Vedno lepše so duhtele.

A prišla je zima snežna
 In cvetlica vsaka nežna
 Bojo svojo je zgubila
 In na zemljo se zgrudila.

Ti le vedno deva moja
 Sevitaš se še brez pokoja,
 Tebi roža divna, nežna
 Nič ne more zima snežna.

17.

Na nebó oblaki beli
 Iz za górn so prihíteli,
 Dež na zemljo so rosili
 Rožo mojo poškopili.

Krasno rožica je cvela
 Nežno in sladkó duhtela
 In ko solnce zopet jasno
 Posijalo je prekrasno,

Roža moja obledela
 Živo spet je zarudela
 In obličje krasno njeno
 Bilo je kakor ognjeno.

Pa saj to ni roža mila,
 Lica tvoja so le bila,
 Dež pa so solzice bile,
 Ki obraz so tvoj rosile.

18.

Milo so zvonovi peli
 Glasno in lepó doneli
 Ko k molitvi so vabili
 Čút pobožnosti budili.

Mene tudi so klicali
 Miloglasno me pozvali,
 Da v svetišče, v crkev belo
 Moje bi srcé hitelo;

Da v molitvi brez nehanja
 Tam srcé se njemu klanja,
 Njemu, ki stvaritelj moj je
 Ino pokrovitelj tvoj je.

In ko čul sem to zvonjenje
 Milo in lepo donenje,
 V crkev jasno v crkev belo
 Moje je srcé hitelo.

In v molitvi tam topilo
 Se za te srcé je milo —
 Oh saj ti nađ njim le vladaš
 Mir sladak pa vá-nj pokladaš.

19.

Sredi polja cerkev bela
 Mi od daleč je blestela,
 Ko raz skalne visočine
 Gledal v rožne sem doline.

„O ti oče iz višave
 Pošlji mir sladak v nižave,
 V srca naša ga pokladaj
 In skrbno nad njimi vladaj!“

In po cesti k cerkvi beli
 Pa zemljani so hiteli,
 Da v svetišči, v božjem hrami
 Tam molili bi s solzami:

In ko gledal sem veselo
 Sredi polja cerkev belo,
 Srce moje preje bolno
 Bilo je veselja polno.

Oh saj tja mladenka zala
 Kmalu bova se peljala,
 Tam se bova poročila
 In za veke se sklenila.

20.

Tvoj obraz, podoba tvoja
 Me preganja brez pokoja,
 Bodi, bodi o deklica
 Srca mojega kraljica.

Ti si krasno solnce moje
 Luč življenja — zlate boje,
 Ti mi jasniš srca tmine
 Zdraviš njega bolečine.

Bodi, bodi torej moja
 Saj te ljubim brez pokoja,
 A brez tebe na tem sveti
 Ni mogoče mi živeti.

A. Pin.

Stari Džuldaš in njega sin Mamet.

Povest iz življenja v srednje-azijatskih pustinjah. — Ruski spisal N. N. Karazin,
 preložil † Fr. Jos. Remec.

(Dalje.)

Prišel je čas iti domú, a konja so mu prodali za dolg. Pa saj to je prav lepo! Kaj boš capal v sedlu tisoč vrst daleč, ko so uvedeni državni etapni vozovi. Na tem potu zamudil se je nekje nekoliko . . . Zgodilo se je nekaj, no kaj, tega ne vé, ker je bil tedaj pijan. Zna samo to, da je prišel na poldrugo leto v ječo in da so ga stoprav potem pripeljali v njegovo rodno stanico pod stražo in s pismom z največjo častjo.

Našemu Senki ni bilo najmanj do tega!

Brezdomni kaznjeneec se potepa po Jajiku od ene stanice v drugo, tu in tam podela kaj za košček kruha in požirek žganja. V temnih, tihih nočeh lovi ribe na nedovoljen, prepovedan način. Kaj njemu mari, če spridi reko s strupom, da ima le na vse zgodaj nesti kaj v krčmo. Tuje perilo snemati z ograj znal je tudi mojsterski. Ujeli so ga ne enkrat, bili ne na življenje, ampak na smrt, no on, preležal je par tednov v grmovji in okreval. Pasel bi rad živino, a ne vzamejo ga, ker ima znanje s konjskimi tatovi z drugega brega izza Jajika ter nima čistih rok. Jestiti in piti pa je vendar treba, in posebno hudo je, kar se tiče zadnjega; kajti ravno žganja ne dajejo nikjer zastonj, ker je z uradnim pečatom zapečaćeno in kolekovano.

A tú so jeli nabirati vojake; naravnost pod Hivo napravljaj se je grof Perovskij v Orenburgu in potreboval je mnogo kozačje sile. Nekoji kozaki gredó radi, nekoji vzlasti iz bogatih hiš neradi. S solzami odpravljajo svoje sinove in radi bi najeli kakega prostovoljca namesto njih, ali takih nesrečnežev je malo.

A. Senki, kaj je njemu iti prostovoljno?! On prodá precej rad svojo glavo z obema rokama, če tudi samo za par grošev. Samo to je gorjé, da je on kaznjeneec in da takih po zakonu ne sprejemajo.

Po zakonu je ena, v resnici pa druga. Bogati Nikita Lobov je šel v Uralsk, poklonil se, kjer treba, pogostil atamana staničnega, obljubil telička pisarju, in sprejeli so v vojake našega Senka.

Dali so mu mrho kalmuško, puško na kremen, sabljo zarujavelo, skrpali mu vojno obleko — in hajdi Senka v boj s svojo glavo.

Mrzla burja piše in mete; hlad je in glad. Razprostirajo se puščave brezljudne. Vojaki ginejo, velblodi cepajo, konj popada na stotine od lakote. Kdor je še živ, vleče se naprej nekako brez pameti. Tako tudi naš Senka ničesar ne pomni, kako se je jel vojskovati; no osoda ga ni prignala semkaj v ta kraj, da tukaj vojuje . . .

Senka hodi in se klati, kakor stepni, gladni volk. Halat na njem je strgan, nadet na golo telo; janéja kučma na glavi je vsa luknjasta; z njim vred se klatijo tudi še drugi, samo on je med njimi najzaduži. Sujejo ga in bijejo. Dvakrat so ga že hoteli zaklati, kakor kozla.

Krog in krog je peščena puščava, a za njo razprostirajo se mrtve vode kaspijskega jezera z ravno tako mrtvimi, ploskimi bregovi. Mnogo gorjá videli so ti bregovi, mnogo ruske krvi se je prelilo na njih, ves pesek je prepojen z njo. Po teh krajih klatijo se zdaj štirinogi, zdaj dvonogi volkovi, samo da so poslednji ljutejši od prvih. Senka so prozvali „tovariši“ volkom, in tako je on postal volk v resnici.

Vsa njegova naráv se je prerodila v voléjo. Da le kaj začuje, precej zašklepeta z zobmi. Zdivjal je popolnoma. V srci, v duši ni ostalo ničesar več človeškega.

Klatil se je Senka - volk blizu Kaspija, klatil se je in ropal v karakumskejš puščavi, v velikih Barukah in malih, klatil se je tudi večkrat blizu rodnega Jajika, napravljaje strah in grozo s svojimi volčjimi napadi. Klatil se je tudi s „črnimi kučmami“ po perzijskejš meji. Klatil se je desetletje, celega polveka, do same globoke starosti, dokler mu ni usahnola volčja sila, dokler se mu niso otópili ostri zobje in se jela gibati vest, Bog zna zakaj probudivša se.

A do tega časa spala je ta vest, spala krepko, neprobudno, spala tako, kakor zdaj le na pesku spi stari Džuldaš . . . On spi; ničesar ne vidi, ne sliši.

In vidi se staremu razbojniku, da se je vsa zemlja pod njim zazibala, da se je nebo črno prevleklo, a po nebu se prižigajo in vнемajo krvave zvezde. Vidi se mu, da je vsa reka postala ognjena. Žgoči valovi obdajajo ga krog in krog. Je vroče, zadušno, a dejati se nima nikamor . . . In tú pred očmi letajo mu sence, vse s prerezanimi vratovi in prodolbenimi črepinami. Stokajo, vzdihujejo in s prsti ná-nj pokazujejo. Neki siv starček v črnej obleki gleda od daleč uporno na „prokletca“ in mu kaže sveti križ, a ta križ je razklan na dvoje, na krajih obžgan, a sveti se jarko, sveti se kakor večerna zvezda; skozi meglo, skozi smrad sveti se on sam bolj, nego vse drugo.

Tú se je zemlja še bolj zazibala; razpokala se je na vse strani in se stresla. In prilezli so iz razpoklin vsakojaki sinji in zeleni, goši in kosmati, rogati in repati. Oni se grohotajo, šklepečejo z zobmi, s kremplji grabijo pesek in se mu vedno bolj in bolj približujejo.

Džuldaš - Senka nima jezika, ne more moliti; beseda skesana izgignola mu je iz spomina . . . .

Popihal je hladen veter, kakor da bi mu bil poletel nad glavo kak krilatec. Džuldaš gleda. Nad njim nagnola se je Katarina; eno roko je pritisnola lahko na srce in z drugo podi in odganja rogate pošasti. In sluša jo črna sila, pada nazaj, bolj in bolj zamolklo čuje se njeno peklenško grohotanje. Nebo nad glavo jelo se je svetliti, in starček s križem se je nasmehol prijazno.

„Jaz sem tvoja zagovornica na nebu,“ šepče na uho Džuldašu Katarina.

„Amen, amen, amen!“ rekel je trikrat starček s križem zasramovanim, in ta križ je vzrastel zopet vkup in se zasvetil svetlejšje od prejšnjega . . . .

Stari Džuldaš je odprl oči. Sedel je na pesek. Nevihta se je vlegla in na zapadu potegnil se je že rudeč pas.

Hladni pot mu je stopil na obraz, mrzab ga je stresal, usta mu je posušilo. Hotel je vstati, no jedva, jedva se je privzdignol; tresejo in šibé se mu noge.

Ogledal se je okrog sebe, spoznal je kraj, a od daleč — zasvetil se je ogenj. Dim se vali proti nebu, in sicer tam, kjer stoji njihova koč. Gotovo se je vrnul Mamet domú ter je postavil kotel na ogenj.

Džuldaš jo je mahnol proti dimu, zbravši vse svoje moči, a čudne sanje so se mu zasedle v glavo, vse od začetka do konca, brez presledkov, do same najmanjše podrobnosti.

Glej, koč se že vidi, vidijo se že drogi z mrežami in vidi se tudi Katarina, ki sedi pri ognji in zdaj pa zdaj pest suhega trstja podklada. Visoko se dviga plamen, šviga na vse strani, a njej se zdi še vedno premalo. Na ognji ne stoji ničesar, ničesar se ne kuha; ona se samo greje. A Mameta ni videti niti v koči niti okoli niti v bližini.

Džuldaš je stopil bliže.

„Kje je moj sin?“ vprašal je najdenko.

Ona je mahnola z roko proti solnčnemu vzhodu, starčeku pa se je nasmehnola. A smehljaj ta je tako svetel, da glej, prav tisti, s kojim je odganjala od „prokletca“ hudobe, in roka, tudi ona prav tako pomahuje. Roka je bela, nežna, kakor spomladnja vejica.

Starček poskoči od veselja, moč se mu povrne, Bog vé od kod? Vsak pomišljaj ga je zapustil. Pobežal je na breg, ali tam ni velikega čolna, gotovo ga je vzel Mamet seboj. A mali čoln, ki je tako lahek za plavanje, ta pa stoji na pol v vodi, na pol na suhem; samo suni ga malo in on je gotov.

„Hodi za menój, no urno!“ govori Džuldašev jezik. „Hodi za menój, Katarina.“

Ta se je že dvignola, a sedla je zopet na zemljo. Ali nima ona moči, ali se je pa tako prestrašila ali morda tako pomišljuje, kaj pomeni to?

A starček hiti. Vrgel je v čoln mešiček z nečim napolnjen in zgrabil z obema rokama za drog in za veslo.

„Pojdi, vsedi se, Katarina!“

Najdenka je vstala, ali na enkrat padé starcu pred noge. Objema ga, poljublja, ne joka, ali solze jej lijó curkoma same od sebe.

Uganila je, da pojde domú.

„Idi, vsedi se! Če se vrne Mamet, ni jaz niti ti ne dočakava jutra.“

XII.

Čoln plava po širokej Amu vso noč, plava tudi ves dan sledeči.

Silen je tok velike reke; privajene roke, truda ne znajoče, pomagajo z veslom. V čolnu sedi Katarina na dnišči na slami, izza krajev vidi se jedva njena glava pokrita z robcem, stari Džuldaš pa je na krmi. Udari z veslom enkrat, udari dvakrat in podrži, ravna je čoln po samem curku.

Ona premišljuje veliko, in tudi njemu se je premišljevanje kakor klin zabilo v glavo. Razgovor se nikakov ne sliši.

Mimo in mimo bežé peščeni bregovi; otočki in sipine, oživljene s pticami, bežé naproti; topel, pomladanski veter piše od poldneva in pritiska plovca vedno bolj k pravemu bregu.

„Mnogo sem nagrešil v svojem dolgem življenji,“ premišljuje stari Džudaš, „čas je iti k sodbi, pripraviti se k računu. Povém jim, vse je bilo tako in tako . . . Povém jim, kdo sem jaz bil, kdo sem sedaj. Ničesar ne utajim, vsega se kesam; tudi zaslužen kazen sprejem brez vsakega mrmranja. Naj me rabelj raztepe z bičem na kosce, naj mi odseka glavo, samo odpusti naj mi pravoslavni narod in naj ne proklinja moje mnogogrešne duše . . . In vsemilostni Gospod, morebiti se po njenej molitvi poniža do mene prokletca, razbojnika; morebiti mi odpusti moja temna dela, odpusti teptanje svete vere. O vseblagi, mnogomilostni Gospod . . .“

In célo pot ne je Džudaš in ne spi; v eno mer vrti z veslom in reže vodo ter moli, pogledujoč na Katarino, goreče h Gospodu za odpuščenje . . .

Bežé in bežé mimo bregovi peščeni, bregovi brezljudni, otožni . . .

Glej, zasinil je v daljavi Uč-Gučan s svojimi tremi kurgani (visoke groblje nad grobovi). Pokazal se je tretji dan na jutro. Tamkaj so se pred petimi leti Rusi, njegovi zemljaki, bojujúc spravljali črez reko in od tod so šli proti jugu, da si prisvojé carstvo hivansko. Sedaj so se ti Rusi na teh nižinah krepko ustanovili, svoja mesta, svoje trdnjave so si postavili, in tamkaj bode oddal tudi stari Džudaš svojo ske-sano glavo, tamkaj bode sprejel svojo zaslužen muko . . .

Sedaj pač ni več Mamet v stanu dohiteti ju in stopiti njima na pot. Daleč je ostal on vzadi razsrjen ter proklinja očeta z vsakojakimi kletvami.

Tú je zbolelo starca hudo v srcé. Saj je on njegov sin, njegova kri, njegov ljubljeneec. In vrno! bi se, vzel ga seboj, no on je neizrečeno trmast. Tudi njemu bi ne šlo dobro pri Rusih . . . In če napó-sled z očetom vred še tudi sina na morišče privedó?! Tudi njegova dela niso bila preveč čista.

In kaj je Mamet? Mamet je še mlad. Vse življenje njegovo je pred njim, a ne za njim. Bode se nažaloval in natožil na otoku, potem pa pojde skozi puščavo ali k Osmanu-Ogliju ali k Nurmed-Hanu. Tam si bode našel novo ženo in novo srečo . . .

Za Uč-Gučanom pokazali so se jima naproti čolni hivanskih trgovcev; vlekli so jih z vrvimi ob bregu. Pol nagi brodarji, vpreženi v jermenih, mešali so enakomerno pesek z nogami, a gospodarji v pisanih

halatih, črnih, jančjih kapah sedeli so lepo sredi čolna pod razpetim zelenim šotorom in pili čaj.

Stari Džuldaš se je zbal. Strašno mu je celó to mirno srečanje. Zagnal je svoj čoln med gosto trstje tja, kjer letajo celi oblaki komarjev; pokrtil Katarino s plahto, a sam je čakal na straži, dokler niso hivanski čolni obpluli peščeni jezik in ne izginoli za bregom.

Tako se je skrtil vsakokrat v trstje, kedar je od daleč zagledal kaj sumljivega. In veliko dragega, potrebnega časa izgubila sta plovca s tem čakanjem.

„Ali so že blizu ljudje?“ vprašala je Katarina.

H koncu tretjega dne je stoprav izpregovorila, no še to tiho, šepetaje.

„Sedaj so že blizu . . . . Sedaj kmalu . . . . Dà kmalu . . . . kmalu . . . .“

Globoko, globoko je vzdihnil stari Džuldaš in nalegel na veslo.

Posle so jima besede in zopet sta umolknola na dolgo obá.

„Ti, dobri človek . . . Slišiš ti, starček, kaj ti jaz povém,“ pričela je Katarina; „ti tam ne pravi, kdo si, pritajaj se . . . Kdo te bode spoznal . . . Koliko časa je že prešlo od tedaj. Morda že nikogar ni več med živimi, ki bi te mogel spoznati; a sam ti jim ne pravi . . . Reci, da si svoboden človek iz stepe, da po malem ribariš in dosti je . . .“

„Duša sama, ne jaz, hoče k odgovoru,“ odmajal je z glavo Džuldaš.

„Rés, če to zahteva tvoja duša, ne more se strpeti . . . To je znamenje, da je sam Gospod poslal po njo, to je gotovo. Samo ti zamolči načelništvu in spovej se očetu Spiridionu. On ti lahko naloži težko pokoro, a pripusti te k svetemu obhajilu . . . On, oče Spiridion, je našega bataljona duhovnik; on te ne bode izdal. Kar se pové na izpovedi, to se ne sme načelništvu naznanjati . . .“

„Duša ti golobja,“ nasmehol se je starček, „vendar si našla izvinek. Ne, zgodi naj se po zakonu . . . Kar sem pregrešil zoper Boga, kar sem pregrešil zoper ljudi, vse mora biti kaznovano.“

„Tedaj tako . . . A mene to skrbi, da bi se tebi kaj hudega ne zgodilo . . . Kaj bi bilo, če te ustrelé . . . Oh, Gospod moj, ne daj mi tega videti . . . Usmili se! . . . Jaz, slišiš ti, jaz sama pojdem k načelništvu, vržem se jim pred noge, vzamem seboj otroke, jamem jokati . . . Vaše visokorodje, porečem, to je tako in tako, odpustite neumnežu . . . On sam vam toži veliko preveč, on je človek dober; jaz sama sem živela pri njih na otoku, a slabega nisem nikoli videla od njega . . . Jaz bodem omečila strogo načelništvo!“

Stari Džuldaš vesla, a samemu lijó solze po lici in slepé oči; na lesketajoče se vodno površje branijo mu gledati.

Kar on pomni, izpregovorili so bržkone prvikrat z njim ljubeznivo, prijazno, prvikrat rekli o njem besedo dobro . . .

„Gotovo, gospod Bog se še ni popolnoma obrnol od mene,“ premišljuje Džuldaš. „On mi pošilja vest o svojem odpuščenju po njej . . . Naj sprejemem tedaj muke, ki sem jih zaslužil . . . Treba dati natančen račun . . . Idi duša mirno na svoje mesto.“

In odločnost, prejeti venec mučeniški, ukrepila in dozorela je še bolj v srci starega renegata . . . Jelo ga je celó vznemirjati to, da bi po storjenej pokori moral iti naravnost k razstrelu — brez poprejšnjih muk, brez bičanja, brez probadanja nosnic, brez vsega, kar mu je mračno ohranila pamet iz starih časov njegove mladosti.

„Ne,“ premišljuje Džuldaš. „Če jim začnem vse brez utajenja razkladati, mora se jim kri tako razvneti, da bodo planoli po meni, kakor zverine. Ni mogoče drugače . . . In jaz, — ko bode rabelj udaril prvikrat, molil bodem: o Gospod, odpusti mojej mnogogrešnej duši! ko bode rabelj udaril drugikrat, molil bodem zopet: o Gospod . . . Bič ta bodem poljubljaj in priložil se k toporišču, kakor k evangeliju. Na zadnje zapustila me bo vendar nečista sila . . . Ne zastonj sanjal sem sanje proroške.“

In starček je pogledal nehoté na Katarino, a ta je zadremala pri mirnem zibanju čolna in krasna njena glava povescila se je na prsi, robec se zmaknol na stran, svetli, zlatorumeni lasje pa so zasijali na solnci.

Glej, v daljavi se je nejasno pokazal pečevni izstop na obrežji, in tam nasproti vidi se motno skupina dreves . . . Precej tamkaj je ruska meja, tamkaj je tudi njuna „obljubljena dežela“ . . .

(Konec pride.)

V samotnej noči.

Kaj spanje, bežiš mi od trudnih očij?
 Sreč, ne poslušaj, kaj up govori!
 Ne vdajaj se sanjam, zamori spomin,
 Ne upaj, na boj se, rojeni trpin!

Ak' seješ, sadú si ne upaj nikdar;
 Saj kmalu se grozen prižene vihar,
 In kar ti je cvetja in kar je sadú,
 Le malo trenotkov in ni mu sledú!

Ak' čaša se sreče ti v desni peni,
Pred ustnom se v pelin ti med spremeni;
A čašo grenkosti izpiti do dna
Osoda je večno trpinu bila!

Ne upaj, da konec ti pride nadlog,
Ubog od zibeli boš vedno ubog;
Sin zemlje trpeče si rojen trpin,
Naroda trpečega zraven si sin!

Sijale so zvezde, vtrnile so se!
Duhtele so cvetke, vsahnile so vse!
Mladost je minola, ljubezen prešla,
Povsodi je noč in brez upa tema!

Kak' dolge so ure samotne noči,
Ko v temi sreci zapuščeno bedi,
Spomini in misli se tužne budé
In z njimi se bridko rodi nam gorjé!

Mirko.

Národne pripovedke.

Priobčuje *Mat. Valjavec.*

66. Bogica zaklela grofovu kčer.

(Varaždin.)

Tak je bil jeden grof, komu je gospa bila noseča. Došla je bila bogica prosit, grofica ji veli, da nema pri sebi penez, naj drugi pot dojde. Ona dojde drugi pot, grofica je šivala pa ji je rekla, da nema časa, naj drugi pot dojde. Dojde bogica drugi den, ali onda su bile gosti, grofica ji veli, da sad nema časa, kajti su gosti. Bogica se resrdi pa se k njoj obrne pa ji veli: prokleta ti bilo ono, kaj buš porodila! Za nekuliko mesec porodi grofica žensko dete. Kčer ji je rasla, dok je bila za ženitbu. Ona je dobila za muža jednoga kneza. Gda su s cerkve išli od zdavanja, na jen pot z neba zakriči nekaj: prokleta bila ona, koja se zdala! i taki se v kamen preobrnuła i knezovi dva prsti su se okamenili, kajti je on ž njom pod roko išel pa kad je ono zakričalo, on je roko svojo z njezine potegnul i još ni celo vun zel, več je ona kamen bila i njemu v zgibi' su se prsti vtrgli. K njemu je za nekuliko danov došla ona ista bogica, koja mu je ženu zaklela, prosit. On ji je nekaj dal, ali bogica veli, da ji naj tuliko, kaj si bu mogla

kravu kupiti. On si misli: mrti je ov vrug i njegovu ženu zaklel, pak ji dá naj lepšu kravu. Ona mu se još onu istu noć vu snu skaže, kajti je bila coprnica, pa mu veli, da on naj ide po noći ob dvanajsti vuri tam, gde su dve pećine. Knez odide taki onu noć. Gda je on tam došel, zapičil je palico v zemlju, ali se zmisli, da je doma pušku zabil. On odide po pušku, napravi s puškom kolobar. Na jen pot su se same mrtvečke glave okolo njega pokazale, pak ga pitajo, kaj oče. On od straha ne znal povedati. Glave mu velijo, da mu je za prvi pot oproščeno. On drugu noć dojde još z dvemi. Gda su oni kolobar napravili, samo se na jen pot na pećini vrata odprejo i s sake strane negdo zakriči: sim, sim. Knez s svojemi dvemi odide v jednu. Kak su oni nutri došli, vrata se zaprejo i oni su v kmici ostali. Saki si v jen kot sedne i zaspijo. Polek sakoga pak se jen mrtvi sede pak so im nekaj povedali, kaj so oni senjali. Gda so se prebudili, so malo sira i kruha pojeli, sad so pak zaspali pak so se mrtvi polek njih spravili. Onda so se prebudili, pojejo ono malo sira i kruha, kaj so još ostavili. Sad oni odločijo, da budu vrata podrli. Oni idejo probat. Kopajo dugo i dugo, dok so malo luknjico napravili, kaj im se prek svetilo. Opazijo jeno mrtvečko glavo, pokleknejo pak velijo, da je mrti to glava kojega sveca, pak jo pred se denejo i počeli so moliti. Ob dvanajsti vuri v noći glava oživi pa im veli: ja sem čez veliku meš odkuplen od starešov pa sem sad svet; dobro, da ste molili za me, kajti vam bum pomogel: koplite tuliko pod zemlo, kuliko ste vu vrata i bote našli kramp, s kem bote kopali, i nož, s kem bote zlate jabuke na pećini rezali, s kojemi si bote oslobodili knezovo ženu. Oni sad koplejo pod zemlo i najdejo kramp i nož. Sad so samo tri pot s krampom vudrili i predrli so tuliko, da bi se jeden lahko vun zvlekel. Negdo ih vun zval, ali oni nesu hteli iti, kajti so mislili, da ih bo vkanilo.

I rihtik gda je došla dvanajsta vura, dojde on isti svetec i veli im, da so dobro napravili, kaj vun neso išli i da naj kopajo tak dugo, dok ne napravijo tak veliko prelo, kak je naj vekši zmed njih. Oni delajo. Napravili so veliko prelo, kak je naj vekši. Logar knezov je bil naj vekši i prvi je vun moral iti. Glava im je još to rekla, da se ne smejo ogledati, dok do križanja ne dojdejo. Ali knez kak je već z jednom nogom stopil na križanje, ogledne se i v kamen se pretvoril. Sad so ovi morali iti po zlate jabuke, da ove oslobodijo. Ali na pećino se ni dalo tak lahko dojt. Oni idejo gor ali neso imeli kaj jesti pak su morali iti po jesti. Gda so si donesli, onda pak idejo gor. Ali kad so gor išli, dale od polovice neso mogli dojt, kajti je hrane zmanjkalo i gori bole je jako strmo bilo pa neso mogli iti. Vu istom selu, gde je knezov grad bil, bila je jedna coprnica. Ovo so oni pitali, da kak bi oni gor mogli dojt. Ona im veli, da saki naj svoj prstan njoj dá.

Oni so ji dali. Ona je na pečino odnese i tam postavi pak im je još rekla, da saki mora svoj prstan zeti, al ona je napravila, da su obedva jednaki bili. Gda su oni tam došli, neso znali, čij je koj prstan, nató ni pet ni šest na prečki so prstane zeli i s tem so na jen pot do vrha pečine došli. Tu so vidli veliko jabučno steblo, na kojem so bile zlate jabuke. Oni idu na drevo, a jabuke 'se govoriyu: ne sem, ne sem, ne sem, kajti ove jabuke su bile duše vraže. Več su dugo plezli, dok su došli do jabuke, koja ja rekla: jesem. Oni ju vrežejo z onim nožom, kaj su ga v pećini skopali, pak idu dale, dok su došli do duše kneza, kajti ona prveša bila je duša knezove žene. Al kad su oni išli doli, spazijo, da su im one jabuke, kaj su ih odrezali, opet gori zrasle. Pak su morali po nje i odložili so torbu, vu kojem so jabuke smolom, koja je na drevu bila, zamazali. Oni so tak napravili. Gda so dol došli, zemejo vun jabuke i ž njih su postali knez i njegova gospa. Ali sad neso znali, kak budu dol zišli. Nató im veli knez, da nikaj drugoga nek da moraju oni još jeden den vu ovi špili zaprti biti i jeden da mora žmereti, makar mu se kaj god prikazalo, da ne sme oči odpreti i da se bo njemu učinilo, kakti da mu bi miši i štakori i druge grde stvari vu vusta šteli iti, no on ne sme vusta zapreti, kajti je to samo prikaza. Oni idu vu špilu i tak im se dogodilo, kak je knez rekel. Drugi den so zišli iz špile i s pečine dol. Gda so dimo došli, onda je knez dal velike gosti napraviti, pri kojih sem ja dvoril pak sem se nekaj s knezom posvadil; nató me lugar knezov prijel i tįjam v Varaždin hitil.

67. Podrůgi Martin.¹

(Štajerska.)

Enok je ena mati mela enega sina, pa je bia že velki pa še je ne v cirkvi bia. Mati jemi enok reče, da naj gre v cirkvo ta, gde je belo pa se naj zadrži kak drůgi. On je ša pa je vida, ka je ženska mela na glavi pečo pa si je on brgůše doj sleka pa si je na glavo prveza. Te pa jemi pravila: vidite podrůga Martina, kak je nor; on je njoj tůdi tak prava. Te pa je vida, ka se na travniki bela kobila pasla pa je ša ta pa je v njo odiša, te pa je hlapec priša pa ga je vŭn stira. Kak je domo priša, pa je že iz daleka se drja, da so ga fajmešter no škojnik s cirkve stivali. Te pa je ša enok na senje, kůpa si je eno iglo te pa je ša za enim faranom, ker je slamo pela te pa je njemi v slamo vtekna. Kak je domo priša, pitala ga je mati: kaj si kůpa? On je reka: eno iglo, te pa je ša iskat pa je ne več najša. Mati njemi je rekla, da naj za klabůk vtekne drugoč če de kaj kůpa. On je znaver ša na senje pa

¹ Prim. Mati i bedasti sin. Kres V. str. 403.

si je kupa plužno železo, on si dene za klabuk, padne jemi doj, peto odseče. Mati jemi rekla, da naj drugoč vleče, če de kaj takšega kupa. On si je pa kupo slanino, vleče po blati domo, vse je bilo blatno, ka je ne moga za nič nūcati. Mati jemi reče, da naj drugoč nese. On kupa eno grūdo voska, on nese v roki, zlo je sunce sijalo pa se jemi je ves raztopa. Mati jemi je pa rekla, da naj v žep dene, gda de kaj kupa. On gre pa na senje, kupa en bal platna pa zreže na falate male no v žep zdevle. Kak pride domo, v hiži na mizo zloži, miza je bila puna samih malih falatov. Mati jemi reče: da si ti tak nor, zdaj pa bom jaz šla enok k meši, ti pa nama doma zelje zabeli, gda jaz pridem od meše, ka va te jela. Mati odide k meši, on pa je ša na dila pa je slanino vzea pa na falate zreza pa je zleta doj v grabo pa je na vsako glavo zelja en falat slanine dja. Mati pride domo pa ga pita: če si zabela nama zelje? On je reka: sem zabela. Ona gre jima v skledo devat pa vidi da je ne zabeljeno, pa ga pita gde si zabela zelje? On leti v grabo gledat no kazat materi, gde je zabela pa je glih vrana zadnji falat nesla. Mati je njemi v rešeto župe dela no s pisanoga vrčka piti dala.

68. Stari tambur.¹

(Varaždin.)

Jeden put je bil jeden stari tambur, ov zató kajti je dugo služil zató je dobil od svojega komandanta buben i tri groše. Za tim je odišel po svetu kruha si iskat i tak dojde do jenoga mosta, pri tem mostu pokazal se mu je jeden bogec, koj ga za milostinju prosil. Ov mu je dal jen groš, a bogec je za tim znikel. On ide dale i do drugoga mosta, tam mu se takoj pokaže jen bogec, ov bogec bil je on, koj je vre na prvom mostu bil, i ovomu dá takoj jen groš, pak je bogec samo znikel. On ide pak dale i dojde do trejtega mosta, tam mu se pak pokaže jeden bogec i prosi ga za dar. On je imel samo još jeden groš i dal mu ga je vu ime bože. Ov bogec je bil gospodin Bog i reče mu: vezda si zvoli tri stvari kakve goder hočeš, ja ti bum je dal. Tambur misleći: kak bi mi ti to mogel dati, a ti si mene prosil za dar? Ov bogec njemu opet reče: ti si samo zvoli troje kaj goder hočeš, ja ti to bum dal. Ov onda reče: ja dakle hočem to troje: daj mi takvu torbu, kaj ako ja bum rekel: hajd v moju torbu, 'se bu vu nji. Ov bogec mu reče: nek ti bu, ali naj samo na jeno zabiti, na kralestvo nebesko. Drugoč ga je prosil, da bi mu dal takvu pipu, kaj ne bi nigdar trebal zažgivati i napuniti, dok bi goder štel pušiti kaj bi vuvek mogel. Pak

¹ Prim. nemsko pravljico: „Der Schmied von Jüterbogk“.

mu reče ov bogec: samo naj jedno zabiti. Tretič reče: daj mi takve karte, kaj ako se bum makar s kim kartal, makar samim vragom, kaj bom 'se dobil. No bogec mu reče: naj ti i to bude i tak se razidu. Ali tambur je ni veruval, jeli mu je to 'se tak gospodin Bog dal; zato čim se je od njega vudalil, probal je pušiti i nikaj neje trebal vužgati niti duhana napuniti, samo je mam gorelo. Za tim dene v žep pak za tim opet proba i vuveri se, da je to 'se tak, kak mu je bogec rekel. Onda vidi jenoga zajca, kaj je bežal, pak mu veli: marš v moju torbu i zajec je taki bil v njegvi torbi. Vezda je vre videl, da ga bogec niti tu ni vkanil. Onda je dale išel, dok je došel do jenoga grada, koj je bil od osme vure dale zaklet, tak da nigdo ni mogel dale vu njem ostate, kajti su vu ov grad dohadjali nečisti duhi. Ov kak je došel vnuter, prosi zajtlek vina. Birtaš mu taki dá, a on vidi, kak se tam gospoda kartaju, pak si misli: ah da bi i mene šteli med se zeti. Jeden gospon dojde k njemu i reče mu: kaj ti tu delaš? On mu reče: ja bi se rad kartal. On mu na to reče: hodi se, ako te je vola. On akorat ide i počme se z onom gospodom kartati, pak im reče: eh, ja imam bolše i lepše karte, idemo se z mojemi kartat. Gospoda ga poslušneju i počmu se z njegovimi kartami kartati. Nu on 'se od njih dobi.

Vezda se je vre približavala osma vura i tak se 'si gosti razidu, on pak sam ostane. Birtaš gda je to videl, reče mu: hodi i ti van, tu nemreš nikak obstati. On mu reče: daj ti meni samo jesti i piti i jenu malu hižicu, ja bum tu ostal. Ov ga poslušne, a on ostane. Približilo se je osem vur, i došel je jen vrag pak ga pita: kaj ti tu delaš? On mu reče: ako ti ni prav, hodi se z menom kartat. On taki ide k njemu i kartaju se; za malo vremena dojde još jednajst nečistih duhov, 'Si se prestrašiju toga človeka, a njihov gazda im taki reče, naj se idu i oni kartat. Oni se idu i kartaju se i 'se su zakartali, tak da su dva mladi vrageki vre 'se peneze iz pekla odnesli, a ov stari tambur je 'se te peneze dobil i 'se je vu onu malu hižicu odnesel. Vragi odidu, a on si legne na svoju torbu i peneze. Vragi su šteli te peneze vkrasti, ali ih je on čul pak se zmisli na torbu i reče: marš, 'si vu moju torbu. Oni su taki bili v torbi, a on ih zamota i legne spat. Drugi den dojde gospodar, a on mu dá 'se peneze, samo nekuliko si zadrži pak odide kovaču, da mu torbu malo pretuče. Detiči vudri po torbi i tak su 'se one vrage tak stukli, da su se van prosili i rekli su staromu tamburu, da več nigdar ne budu došli tam vu onu hižu. On je pusti i tak nisu več nigdar tam došli. Vezda je odišel stari tambur dale. Več je bil jako star pak je gospodin Bog poslal smrt po njega. Stari tambur je bil jako žalosten pak je rekel: daj me, draga, samo malo počekaj, dok se malo još najem. A on se brže zmisli na svoju torbu i reče: marš v moju torbu, i taki je bila v torbi. Smrt je bila trinajst let v njegvi

torbi i za to vreme nije nišče vmrl. Na jen put dojde sam Bog k njemu i reče mu: kajti misliš, kaj tu smrt tak dugo pri sebi držiš? A on je i sam vre na nju zabil pak ju je brže puščal van, a smrt kak je van izišla, mam su ljudi tak jako vmirali, da je bilo jako vnogo mrtve-cov. Tambur je bil vre jako star, a smrt se ni vufala po njega; zato se on vputi pak po svetu i tak dojde do pekla. Čim su ga oni vragi vidli, mam su rekli: zapirajte brže vrata, ide stari tambur. I tak su zaprli vrata, a stari tambur ni znal, kam bi išel pak je došel do neba. Tam ga je pital sveti Peter: kam ideš ti starec? A on mu reče: je, vragi me v pekel ne puščaju, zato sem došel sim glet. A on spazi, kak je lepo v nebu pak reče: jaj, sveti Peter, daj mi ti samo malo odpri, da vidim, kak je tu notri. On mu malo odpre, a on brže vujde v nebo i dene svoj buben i torbu i sedne si na nju, a Bog reče svetomu Petru: idi pak ga malo stepi. Sveti Peter odide i stepe ga malo, a iz njega izleti beli golub i tak je ostal v nebu. Tu je kraj i konec.

Pohišna muha.

Spisal *J. Koprivnik*

I.

Kdor sitno in nadležno pohišno muho le površno poznavajo, bi pač ne mislil, da ima ta povsod po naših stanovališčih nahajajoča se nagajivka kaj zanimivega na sebi. In vendar je pohišna muha dovolj zanimiva žival. Ne le njeno drzno in prisiljivo bitje, tudi uredba nje-nega telesa, njeno plojenje in razvijanje je opazovanja vredno.

Pohišna muha je okoli 8 *mm* dolga in meri z razprtima krilcema na širokost še enkrat toliko. Temne barve je in kocasta po vsem životu. Natančneje opazujoč jo, spoznamo takoj, da je žival iz te vrste žuželk, kojih teló je zakovano v trd hitinen oklop ter z dvema globokima pre-šinkoma razdeljeno v tri glavne dele: glavo, prsi in zadek.

Glava nosi na strani zložene oči in nad čelom troje pikčastih očesc, spredi na čelu tipalnici, a spodaj grizala, preustrojena v dolgo sezalo, ktero žival lahko poriva in zopet k sebi poteza.

Zložene oči obsegajo več kakor polovico cele glave; podolgovate so ter nazven napete; barve so rudeče-rujave. Če denemo zloženo oko pod večalo, zapazimo, da je njegovo površje sestavljeno iz premnogih, na zvonanjo stran vzbočenih šesterokotnikov. Vsak tak šesterokotnik s premajhnim, pod njim stoječim svetlim kegljem, ktere-ga pa ne vidimo,

če oko od zgoraj opazujemo, predstavlja nam eno posamno očesce. Oko je tedaj sestavljeno iz toliko posamnih očesc, kolikor na očesnej vzbočini omenjenih šesterokotnikov razločujemo. In veš li, dragi bralec, koliko jih je? Nad 4000 jih lahko našteješ! — Vsako pojedino očesce pa deluje zá-se. In ker stojé očesca drugo poleg drugega tako, da jih je obrnenih nekaj na stran, nekaj naprej, nekaj nazaj, nekaj navzgor in nekaj navzdol, vidi muha, akoravno ne more obračati očij, na vse strani okoli sebe ter zapazi sovražnika, naj se jej bliža od ktere koli strani, ter pobere hitro šila in kopita, če sluti nevarnost.

Razven velikih, sestavljenih očij ima še muha zgoraj nad čelom troje črnih, pikčastih očesc, koja so razpostavljena v pravilen trikotnik. S temi vidi baje le blizu.

Tipalnici ste kratki, troječleni ter predi na čelu vsajeni. Končni člen je sličen prenežnemu, prav majhnemu ptičjemu perescu. S tipalnicama toplje žival, voha in kakor nekteri trdijo, tudi — sliši!

Osobito primerno urejeno je srkalo, s katerim sladkosnedna muha raznovrstne, všeče jej tekočine srka. Stvarjeno je tako, kakor more najbolje služiti njenim potrebam. Spodnja ustnica, pri drugih žuželkah navadno ploščata, preustrojena je pri muhi v mesnat žleb, ki je na sredi ulomljen, na konci pa razširjen v ploščo navzdol obrneno ter nekako stopalu podobno. Manjša je zgornja ustnica, a tudi žlebeta in se tako spodnjej prilaga, da stvarjate združeni cev, zgoraj imenovano sezalo. Iz sezala štrlita navzgor blizu dna dva trneka. To ste čeljustni tipali. Drugi deli grizal, nahajajoči se pri žuželkah, kakor zgornji in spodnji čeljusti, ustnični tipali in jezik, ostali so pri muhi nerazviti.

Srkanje s sezalom pouzročuje dvoje okoliščin, namreč krčenje in raztezanje sezalne cevi, potem pa še poseben mešiček, ki tiči stransko v požiralniku. Z njim lahko žival zrak v požiralniku, ustih in sezalne cevi tako stanjša, da žene tlak vnanjega zraka srkajočo tekočino po požiralniku tja dol v želodec. Kedar hoče tedaj muha piti, položi ploščati konec sezala na površje iztaknene tekočine ali ga pa potisne globlje v tekočino, stanjša v sezalnem mešičku zrak s tem, da mešiček razširi, in „sladčica“ jej teče sama v grlo. Kako prijetno! Na tak način sreblje ti drzna muha celó pot z obraza. Kako pa takrat, kedar najde prisiljivka všečo jej jed, ki ni tekoča, kakor na pr. sladkor, kruh, sir itd.? Tedaj pa pomoči jed s svojimi slinami in jo skuša v njih raztopiti ali pa slinam jedi primešati, tako da jo more srkati potém. Ali je še nisi opazoval, ko je obračala po mizi krušno drobtinico ter z glavo prikimala grudico razmakajóč?

Prsi mušine so podolgovate. Njih oklop je sestavljen iz treh bitenih obročkov, kteri so med sobój tako trdno vzrasteni, kakor da bi

bili vlti. Na spodnjej strani jim je utakneno troje parov nog, zgoraj pa nosijo dve krilci.

Noge so šibke in precej visoke. Stopalo se končuje v dva navzdol zakrivljena krepeljca. Pod vsakim krepeljcem pa zapazimo, ako napnemo malo oči, belkasto krpico, ktera se vidi pod večalom liki kožnata blazinica, in iz njenega površja štrli vse polno kratkih dlačic, izločujočih na konci neko lepljivo tvarino. „Čemu ste li neki blazinici?“ vprašal boš, častiti bralec. Njun pomen ti hočem takoj raztolmačiti. Podplatni vzdebolini varujete prvič ostre krepeljee, da se ne zbrusijo, da se ne otôpe, ko stopa žival na stopalo; drugič pa storé živalico sposobno, da more hoditi po gladkih omarah, šipah, ogledalih, stropu itd., kjer drugih žuželk, kakor kebrov, bučel in sličnih noga ne drži. Kako lahko in ponosno se sprehaja muha po gladkej šipi gor in dol, dočim osa, ki se je ná-njo vستي hotela, takoj z nje zdrsne ter se splazi navzdol! Kedar namreč muha na stopalo stopi, razprostrete se podkrepeljčni blazinici in lepljivi konci blazinčnih dlačic primejo se podnožja; ko pa hoče nogo vzdignoti, skrči blazinici, dlačični konci spusté in žival prestavi nogo. Na ta način se muha tako hitro s stopalom prijemlje podnožja in ga zopet spušča, da ne moreš niti z očesom slediti koraka-jočej nogi.

Sploh je muha lahkih in poskočnih nog. Zató jej tudi narod pripisuje sposobnost za ples, o njej takó-le pevajoč :

„Komar je z muho plesal
Da se je medved tresal,“

ali pa :

„Gre z muho komar
Okroglih en par,
Si spahne koleno,
Popade poleno,
Ga v muho zad'ga.“

Noge pa muhi niso samo hodila, one še imajo neki drug posel. Ako prileti muha na kako prašno reč, — in kaj ni vse po sobah pokrito z drobnim prahom — vzdigne se vsled vetra, ki ga je s krili naredila, okrog nje meglica prahú, ali prašna telesca se kmalu zopet z nova vsedejo, ko vetrič neha. Prah pa se vsede tudi na muho in ta jej je zeló zopern, vzlásti na očeh. Videl bodeš tedaj, da si ga začne hitro brišati. Najprvo s prednjima nogama z očij, pri čemer glavo čudno zavija; potém z zadnjima s kril in konečno z nog samih, drgajoč drugo ob drugo. Takó so jej tedaj noge ne le hodila, ampak tudi omela, s kterimi si prah briše s telesa. S prednjima nogama osnaži in obriše si muha tudi sezalo, kedar se je napila.

Krilci ima muha samo dve; toda ne služite jej manje, kakor bučeli, čmrlju in drugim žuželkam štiri. Izračunili so, da pride muha, če

navadno leti, blizu 2 *m* daleč v sekundi, v katerem času neki okoli 600 krat s krilcema mahne; če jo pa kaj prestraši, tedaj pa prefrči v sekundi 10—11 *m* dolgo pot in naredi s krilcema 3600—4000 udarcev; njena hitrost v naglem letanji je torej enaka našim brzovlakom!

Krili imate podobo meča, ste kožnati ter po dolgem in deloma tudi poprek prerasteni z žilami, t. j. hitinenimi vejicami. Vzadi (blizu dna) ste vrezani. Ako muha miruje, ima ju vodoravno nad telesom, zadnja konca nazven držéč; kedar pa leti, stvarjate križ s truplom. Takoj pod krilcema zapaziš dve beli krpici, zgornjo večjo in spodnjo manjšo; pod njima pa stoji na vsakej strani na mestu, kjer ste pri čveterokrilih žuželkah zadnji krili, po ena bela, na konci vzdebeljena bêt podobna majhnemu batiču. To sta takozvana utripača, nadomestitelja drugega para kril, ter služita letečej muhi kot ravnotežnika ali balansovalna drogiča. Zató postane let živalice čudno neokreten, ako jej porežeš utripača, še bolj pa, ako jej vzameš samo enega.

Zadek je jajčast ter sestavljen iz štirih, v rahlej zvezi med seboj stoječih obročkov. Barve je sive s črnimi pegami, pri sameih je prvi obroček na vsakej strani rujav. Po teh dveh rujavih lisah in pa po večjih očeh ločijo se lahko moške muhe od ženskih.

Muha živi po sobah, kuhinjah in hlevih, sploh povsod po človeških bivališčih in okoli njih. Nahajamo jo ravno tako v toplih tropih, kakor v mrzlih severnih pokrajinah. Pomladi je malo muh; pozneje pa se čim dalje tem bolj množi njih število, to pa ker so se prisiljivke celo poletje zarezale. Njih zarod strašansko naglo raste. En sam par ima lahko v jeseni več nego dva milijona potomcev!

Samica leže večkrat med poletjem jajčica v kupčkih v pljuvalnike, smeti, gnoj ali kak drug nesnažen kraj, vsakokrat po 50—100. Zatega- voljo je po vaseh, koder se nahaja mnogo smetišč in gnojišč, potem pri mesarjih in po gostilnicah, kjer je dovolj mest zalegi ugodnih, največ muh. Jajčice je dolgo, valjasto, na enem konci nekoliko debelejše in je obdano z belo, elastično kožico. Za 24, na solnci že za 12 ur izleze iz jajčica ličinka, droben, belkast črvič, brez nog in brez prave glave, a z zakrivljenimi trneki okoli ust. Živa je. Svetlobe se zelo boji, dasi- ravno nima očij. Črez 12 dnij je nad 7 *mm* dolga. Zdaj neha žreti. Kmalu potem zarije se v miren kotič ter se izpremeni tu v svojej lastnej kožici v bube, ktera je sprva belkasta, pozneje rujava. Podobna je majhnemu sodčeku, ki meri na dolgost kakih 6 *mm*, na debelost nad 2 *mm*. Če je toplo, izleze iz bube v 12 dneh popolnoma gotova muha, ako je pa hladno, tedaj veliko pozneje. Da zamore izkobacati iz trdega bubnega oklopa, odpre ga na strani, kjer je glava. To pa stori s posebno pripravo. Buba ima namreč na glavi na ovem mestu, kjer stojé pozneje pikčasta očesca, mehurček, kojega lahko napue in skrči. Ko je

žival v bubnem oklopu že razvita, napenja tako dolgo mehurček, da odskoči od oklopa kapica, nekako pokrovce, in mlada muha se izvije iz svoje ječe, a mehurček se posuši. Čudno je, da ne zapusti muha nikoli po noči bube, ampak vselej po dnevu.

Preobrazovanje muhe iz jajčic do popolne živali še tedaj mesec dnij ne traja, ako je toplo vreme. In če dalje pomislimo, da se rod za rodom rodi, ni čuda, da tako naglo njih število narašča.

(Konec pride.)

Nov donesek k slovstveni zgodovini slovenskeje.

Kerfzhanske leipe Molitve . . . Skusi Jansha Tulfzhaka.

V Lublani. Skusi Jansha Mandelza MDLXXIX.

Posrečilo se mi je dobiti v roke najstarejši molitvenik, ki je pisan v slovenskem jeziku, od Janeza Tulščaka. To knjigo navajajo Baumgarten (Nachrichten von merkwürdigen Büchern, Halle 1753. III. 475), Kopitar v slovnici str. 449., Marko Pohlin pod besedo: Habermann, in Šafařík (Geschichte der südslav. Lit. I. 140). Do zdaj nam je znan edini izvod, ki se nahaja v kraljevskeje knjižnici kopenhagenskeje. Knjižničar in ravnatelj C. Bruun mi je skazal veliko prijaznost s tem, da mi je ta izvod iz imenovane knjižnice poslal v Ljubljano na razpolaganje.

To zanimivo in imenitno delce na polji našega slovenskega slovstva iz Truberjeve dobe mislim prilično célo izdati. Za sedaj pa si le dovoljum, slovenskemu občinstvu to knjižico na kratko opisati in o njenem pisovatelji nekaj biografskih črtic podati.

Janez Tulščak je bil katoliški duhovnik, ki se je pridružil reformatorskim naporom Primuža Truberja. Že leta 1559. deloval je kot propovednik nove vere in je posloval okoli l. 1561. v Metliki, pod imenom: gospod Janez („Herr Hanns“) dobro poznan. Tistega leta namestili so ga v Ljubljani kot deželkega propovednika zraven Juričiča, in ta dva sta po Truberjevem odhodu krepko delovala za evangelsko cerkev. Po zimi l. 1561—1562. sta se Tulščak in Juričič oženila; pri tej priliki sta eden drugega poročala, in Tulščakoveje nevesti je bilo ime: Katarina. Vsled prošnje, ktero je ljubljanski škof poslal do cesarja, došlo je dne 30. julija l. 1562. cesarsko povelje, da se ima razven drugih tudi Tulščak dejati v zapor. Toda v naslednjem letu (1563) nahajamo ga že

zopet kot propovednika na starem svojem mestu. Tedaj je bilo neki toliko crkvenih poslov, da so kranjski deželni stanovi (meseca avgusta) sklenoli, naj se število evangelskih duhovnikov za deželo kranjsko pomnoži, češ da Tulščak in Truber ne moreta s svojim opravilom izhajati več. Kakor znano, moral je Truber koncem meseca julija l. 1565. na cesarsko povelje svojo domovino za vselej zapustiti. Tedaj pa je bilo deželnim stanovom skrbeti za to, da se izpraznjeno mesto superintendentsko z nova nastavi. Za to službo pa niso hoteli imeti Tulščaka, temveč mladega, stoprav sedemindvajsetletnega Sebastijana Krela, trdčč, da je Tulščak bolj za dijakona sposoben. Kakor se po gore imenovanj škofovej prošnji povzame, bil je Tulščak mož rézkega in strastnega značaja ter nikakor ne izbirljiv v svojih izrazih in besedah. V zvananjih stvareh presegal je on celó Truberja. Tako je kazal na pr. gledé vprašanja o kornej suknji toliko samovoljnosti, da se je začel radi tega z deželnimi stanovi prepirati. Zategadel je izgubil — kot protivnik kornej suknji — svoje pridigovalno mesto, kar je tudi Truber odobral. Pozneje pa so se zopet jeli zanimati za tega veterana evangelske crkve na Kranjskem. Ko se je namreč Tulščak o časih kuge l. 1579. in 1580. posebno odlikoval in l. 1579. svoj gore omenjeni molitvenik objavil, dobil je za svoj trud pri kužnih bolnikih večkrat pripoznalna darila (enkrat 30 in potém 40 gld.), in kot literarnega strokovnjaka izbrali so ga v deželsko delegacijo, ki je imela Dalmatinov prevod sv. pisma pregledovati (1581). Tudi za deželskega propovednika so ga zopet postavili, kajti s tem značajem je zabeležen (1581—1592) v starej krstnej, poročne in mrtvaške knjigi v ljubljanskem stolnem arhivu. Kot „govornik pri pogrebih“ na šentpeterskem mirodvoru imel je dokaj preprirov s katoliškimi duhovniki iste župnije. To nasprotje je tem bolj naraščalo, čim večji so postajali napor protireformatorski. Med deželnimi listinami nahajamo vlogo ljubljanskih propovednikov na kranjske deželne stanove od dne 7. marca 1587, in med njimi je tudi Janez Tulščak. V njej se pritožujejo evangelski pristaši, da so se na javnej cesti zasmehovali in psovali. L. 1589. bil je Janez Tulščak kot deželski propovednik umirovljen in je umrl okoli l. 1594.

Tulščak je imel dva sina, ktera je hotel obadva za propovedništvo vzgojiti. Ali malo sreče in veselja je z njima doživel. Starejši, Jakob po imenu, moral je l. 1596. túbingski zavod „Tiffernum“ zavoljo nepridnosti in drugih prestopkov hišnega reda ostaviti, mlajšega Gašparja pa niso sprejeli vá-nj, ker ni bilo prostora in on sam je imel tudi premalo znanostij potrebnih za to. —

Sedaj si pa natančneje pogledjmo knjižico samo. Ona nosi tí-le naslov: Kerfzhanske | LEIPE MOLITVE SA | vfe potreibe inu Stanuve, na vsa- | ki dan skusi ceil Tiedan, poprei v Bu- | kouskim inu

Nemshkim Jesiki, sku- | si Jansha Habermana, piffane, Sdai | pak tudi
pervizh v Slouenf- | zhino ffolmazhene, | Skusi | Jansha Tulfzhaka |
V LVBLANI | Skusi Jansha Mandelza, vtim | Leitu M.D.LXXIX |
Mal. 8°. (Knjigo je imel l. 1594. Janez Ostaurek Labacensis Carniolanus).

Tulščak je posvetil svojo knjižico dvema gospéma: „Maria des Hrn.
Hansen Kisl zu Kalten Brunn und Ganabitz Ritters Ehgemahel vund
Margreth des Hrn. Georgen von Rain zum Starmal (Stermol) auch Ehlichem
gemahel beyde geborne Paradeyserin Schwestern“. Nemškemu 2
lista obsegajočemu predgovoru sledi slovenski na 8 listih (2 lista v sredi
manjkata), potem je kazalo na 3 in tekst na 131 listih.

Kazalo se glasi: Regishter teih molitvi, katere so po redi vletih
Bukuizah sapopadene. VNEDELO kadar viutru vftanesh, Sahvaleine
sa tu ftvarieine, Sa odpufzhaine Grehou, Sa ohraneine te kerfzhanske
Cerkve, Sa Pridigarie Boshie Belfede, Sa poflushauce Boshie Belfede,
Super falsh inu sapelanski Vuk, Molitou v Vezher kadar gresh lezh. V
PONDELAK kadar viutru gori vftanesh, Sahvaleine sa odreshituu, Mo-
litou sa pravo Vero, Sa tu kraileftuu Boshye, Sa Deshelsko Gofpofzhino,
Sa Podloshnike, Super Turka, Molitou kadar gresh v Vezher lezh. V
TOREK Molitou v Torek kadar viutru vftanesh, Sahvaleine sa tu po-
fvezeihne, Sa ftanouituu vpaine, Sa Kerfzhansko pohleufzhino, Sa Ker-
fzhanske Sakonike, Sa Kerfzhanske mlade Otroke, Super Hudizheuu
Kraileftuu, Molitou, kadar v Vezher gresh lezh. VSREIDO Molitou
kadar viutru vftanesh, Sahvaleine sa tu fposnaine Criftufeuu, Molitou sa
pravo lubesan, Sa Sad te Semle, Sa velike Greshnike inu Greshnice, Sa
Bolnike, Super Hudizheve iskushnave, Molitou kadar v Vezher gresh
lezh. VZHETERTAK kadar viutvu vftanesh, Sahvaleine sa tiga
Telleffa ohraneine, Molitou sa glihaine vpravi Veri Sa posemalski Myr,
Sa te neverne inu sapelane, Sa te kir nam dobru fture, Super tiga
Svita iskushnave, kadar v Vezher gresh lezh. VPETAK kadar viutru
vftanesh, Sahvaleine sa Criftufevu Terpleine, Molitou sa pravo Po-
kuro, Sa poterpleine vнадлугah, Sa noffezhe Shene, Sa Jetnike, Super
tiga Meffa iskushnave, Molitou kadar v Vezher gresh lezh. VSOBOTO
kadar viutru vftanesh, Sahvaleine sa Boshyo miloft, Molitou sa en frezhan
konez, Sa ta vfagdaini Kruh, Sa te reshalene Ludy, Sa vDuve inu Syrote,
Super tu zagaine, Molitou kadar v vezher gresh lezh.

MOLJTVE, KATERE ima vfaki vfvoim ftanu molyti. Molitou
eniga Farmoshtra ali Cerkouniga Vuzhenika, Molitou eniga Farmana ali
Poflushauza Molitou Deshelske Gofpofzhine, Molitou eniga Podloshnika,
Molitou eniga Sakonika, Molitou ene Hishne Matere, Molitou eniga
Diteta, Molitou eniga Pofla ali Slushabnika, Molitou eniga Hlapzhizha ali
Dezhle, Molitou ene noffezhe Shene, Molitou eniga Vdouza inu ene

Vduue, Molitou eniga popotniga Zhloka¹, Molitou eniga Zhloueka kateri ie vskushnavah, Molitou kadar germi inu ie hudu vreme, Molitou v Morij, Molitou super Turka, ena Ozhita Spuuid, Molitou pred Obhailom, Druga molitou pred Criftufeuo Vezherio, Sahvaleine po Criftufevi Vezherij Drugo sahualeine po Obhaili, Molitou eniga Bolnika, Druga molitou eniga Bolnika, Tretia molitou eniga Bolnika, Zheterta molitou eniga Bolnika, Ena molitou teih okuli ftoiezhih sa eniga Bolnika, kadar Dusho poieme.

Temu kazalu, ktero se mimogredé omenjeno popolnoma strinja z razvrstitvijo, kakor se nahaja v nemškem originalu Habermannovem, dodam še tudi v zgled éno molitev, in sicer (drugo) molitev zoper Turke, ki se také-le glasi:

Molitov soper Turka.

O Vfigamogozhi Bug, en Krail vfeh Kraileu, inu Gospud Nebes inu Semle, My fposnamo, de fmo, Bogu fe fmili, veliku greishili, sred nashimi Ozheti, mi fmo kriuu fturili, inu fmo neverni bily, inu fmo tuoi ferd, vfo shlaht potelefnu inu vezhno shtraifingo cilu dobru saflushili. Profsimo pak fgreunim fercem, de hozhesh nam nashe Grehe sa tuoiga lubiga Synu volo, is milofti odpuftyti, inu nas obarouati pred to grosovito fylo tiga Turka, inu nega velike mozhy, Ti ia vidish koku ie on vtuoio Erbfzhino padel, inu milli tuoio Cerkou inu Gmaino oskrunyti, inu is nashih Mest kamenate Garmade sturyti. On ie ta trupla tuoih. On ie ta trupla tuoih Hlapceu tim Ptizam pod Nebom dal fneifti, inu tu Messu tuoih Suetnikou tim Svirinam v Desheli. On ie teih Kerfzhenikou Kry prehil kakor Vodo, inu nei nikoger bilu kateri bi pokoppuaal. Ah Gospud nepufti nas enu shmagaina biti, en shpot inu saframovaine teim, kir fo okuli nas. Gospud koku dolgu hozhesh ti taku cilu fe ferdyti inu tuoi aiffer kakor Ogain puftyti goreiti. Nefpumni na nashe pervu krivu diaine, Smilife skorai zhes nas, Sakai my fmo fylnu tenki postali. Pomagai ti nam Bug nash pomozhnik sa tuoiga Imena volo. Odreishi nas inu odpufti nam nashe Grehe, sa tuoiga Imena volo: Sakai ti puftish tim Aydom rezhi: Kei ie sdai nih Bug? Pufti mei nymi pred nashimi Ozhima snanu biti, tu mafzhouaine te kry tuoih Hlapceu, katera je prelyta. Pusti pred te pryti tu vsdihaine teih vietih Kerfzhenikou, po tuoij veliki inu mozhni roki, obdershi te Otroke te Smerti. Vsami teim Turkom ferce inu missal, de bodo morali zagati inu de nih Roke zagoue postane. Sviri nec de Koin inu Mosh safpee. Brani nas Gospud Zebaoth, iskashi tuoio pomuzh nad nami, de bomo mogli viditi tuoih isvolenih frezho, inu fe veffeliti, de tuoimu Folku dobru gre, inu fe

¹ V tekstu stoji pravilno: Zhvoveka.

hualiti ftuoio erbŷzhino. My fe hualimo, de ti nam pomagash, inu na tuoie Ime my vupamo. Ah Gospud bodi nam miloftiu sa tuoio famo volo: Nesapuŷti tuoie Erbŷzhine, katera ie po tuoim Imeni imenovana, Sakai onu fier nei nikoger, kateri bi mogel sa nas voiskouati, temuzh le ti nash Bug fam. Pousdigni tuoio roko zhes te ptuie, de ony tuoio Muzh vidio, de fposnaio, kakor my fposnamo, de nei obeniga drusiga Boga, Temuzh ti Ozha v Criftufu sred fuetim Duhum, Amen.

Temu v obče zanimivemu molitveniku Tulsčakovemu ste se privezani dve zelo redki knjigi, ki imate tudi veliko vrednost za naše slovstvo. To ste:

1. TA CELI | CATEHISMVS, ENI | Psalmi, inu tih vegskih Gody, | Stare inu Nove Kerfzhanske Peifne od P. Truberia, S. Krellia | inu od drugih sloshene, Sdai | supet na novu popraulene i | nu sveliku leipimi Duhou | nimi Peifni pobul | shane | VLVBLANI | M.D.LXXIX. (Źal, na več mestih pomanjkljivo) in

2. SALOMO | NOVE PRIPVVISTI | tu ie, kratki leipi inu vfem, | ftarim, inu mladim Ludem | potrebni | navuki, skusi Iuria Dalmatina | v Slovenfzhino tol | mazheni | (tu stoji nekaka tipografska olepŷava) | Pronerb. I. 9 | Timor Domini, initium sapientiae | V LVBLANI | M.D.LXXX (tudi pomanjkljivo in na konci manjka 1 pŷla).

Kakor Tulsčakovo, tako je tudi ti dve knjiŷici tiskal Janez Mandelc v Ljubljani, kateri je moral vsled večkratnega cesarskega povelja l. 1582. zapustiti naŷo deŷelo.

P. pl. Rudics.

Pravljice o copernicah v Srediŷci.

Priobčil *M. Stekovec.*

sem in osemdeset let stara mamka sedanjega velečastitega g. kanonika Lovr. Herga, ki je pa pred nekterimi leti umrla, pripovedovala je kaj rada, kako so jej pokojni oče Ivan Dečko, trŷan v Srediŷci, pravili, da so v Srediŷci svoje dni bile tudi copernice.

„Na Jeŷovem mestu, so rekli, je bio pek; na pekovem mestu polega Vogrinovega ograda pa je bio kovač, ki je tam imeo svojo kovačnico. Njegova ŷena pa je bila prva med copernicami. Navadno je na moŷkega vuzdo djala, pa ga je zajahala. Enkrat pa je na enoga vuzdo hitila, ki je bio bolj kunŷten, kak ona; toti ji je vuzdo vzeo, na njo vrgo, pa je postala kobila, te pa jo je zajaho in do na vseh ŷtiroh podkovati. Drugi

den pa je bila ova kovačica betežna; pitali so jo, kaj bi ji bilo, ona pa ni htela nič povedati. Zdaj so šli gledat, pa so jo našli na rokah in nogah podkovano. Prejeli so jo in so jo s štiremi konji v ormoški grad peljali. Dolgo so ne mogli iz nje kaj zvedeti, dokler so ne našli pod jezikom pečat, s katerim jo je hudi zapečatil; in zdaj je vse druge copernice ovadila. Na to so devet copernic pri Korečicah zežgali¹.

Pri Klobučari polega Ternave je gazdarica tudi bila copernica; tota je deklo vsako jutro pošilala rose brat, da se je ž njo poškopila in je potem šla med copernice.

Bio je tudi en gazda copernik, in temu so hodili Serdiščani po noči iz strehe slame skupst, da so svojo zacoprano živino vračali.⁴

Tako so pripovedovali stara mamka svojemu sinu Lovretu. O copernicah je pa v Središči še več pravljic; nektere je v središkem narečju napisal mladeneč, Ivan Kolarić, tržanski sin v Središči, in sicer sledéce²:

I. Enoga kovoča žena je bila copernica. Tisti kovoč je meo dvo detiča, tak je hodla enoga sploh johat, za to je bio hude kože. Jegov tovorš ga je pito, kaj mu je, da tak hudo vun vidi, da ne delaš bole kak jo, strošek pa mama vednoki. On mu ne reče drugo, samo to, naj si vleže večer na jegovo mesto. In jegov tovorš pa je že čuo nekaj od toga povedati; on si resen vleže na jegovo posteljo in si priprovi vuzdo. Te je dojšla copernica, kaj bi ga johala, on je bio močnejši kak ona in je hitjo vuzdo gor na jo, dare je ona na jega štela, in kaj se zgodi? Ona konj postane, on jo žene h kovačnici, jo podkovo na vse štiri in jo podkovano spusti. Drugo utro začnejo delati in nišče jim zajtrka ne donese. Te dojde meister v kovačnico, pa je pito detiča, če sta že zajtrk dobila, te drugo ne velita, da še ni čas. Meister odide in dojde ob 10 uri drugoč in pita, če sta že zajtrk dobila, tak veli eden: Ne. Te veli detič meistri, naj ide pogledne, kaj je jegovoj ženi. On ide,

¹ V tem tiči nekaj zgodovinskega jedra. Zgodovinski je namreč dokazano, da so v Korečicah blizu Šalovec — med Središčem in Ormožem — neko Tajčarico kot copernico sežgali, in ljudstvo se vé dandanes pokazati prostor, kjer se je zgodilo to. Tudi v Povodnovih spisih sem našel oni dan, da so dne 1. avg. l. 1669. zaradi copernije v Ormoži več šensk usmrtili. Nektere našteva Povoden celó po imenu: Barbara Rodik, hči Jurja Rodik-a; Neža Majcen, vdova po nekem Funk-u; Marina Murković in Marina Kepan. —

² Središčanje govoriyo lep in čist jezik, ki se pa nekoliko k hrvatskemu nagiblje, menda zategadel ker so Hrvatje njihovi sosedi, ali pa ker so njihovi pradedje bajé s Hrvatskega prišli. V središkem narečju se v nekterih besedah a kot o izgovarja, na pr. zovec, trova itd., razvén tega pa še ima narečje tudi lastnih izrazov in več tujih besed, kakoršnih ni na slov. Štajerskem nikjer slišati, na pr. cemér, cintor, sopen, kastura, škrlak, poplon, stonjak, dolga dolgača itd.

pa jo najde na štiri noge podkovano; napreže svoje štiri konje in jo odpelja k sodnji.

II. Ta druga copernica je svojo deklo vsako utro zaran sterala rose pobirat. Dekla se je toga navolila in se je drugim tožila, kaj jo gospodinja stira vsako utro zaran rose brot. Druge dekcle so jo navčile, da ji ni treba iti rose brot, naj se namoči. Ona je resen tak naprovala. Copernica je potrebovala rose takrat, dare so ljudje snopje vozili iz polja, da je z rosoj škropila, kaj je vso žito k njoj v dvor letelo. Zdaj začne škropiti in strašno je ternje letelo v njen dvor, to pa zato, da se je jena dekla namočila, namesto da bi rose nabrola. Teruja bilo je tolko v dvori, kaj so ga tri dni vun sprovlali. Če bi pa ona z rosoj škropila, te pa bi tolko žita bilo v dvori. Po tem so jo sodnji izročili.

III. Ena je bila pri svojem sosedi; on jo je pito, kaj bodo moški delali, morti kol ne bodo nucali, te bi jo prosjo, kaj bi je jemi posodili. Ona mu veli, naj dojde pitat; jaz neznam, bodo nucali, ali ne, mu ona veli. Ona je odišla domú pred sosedom, sosed pa ide včasi za njoj k njenomu moži kol prosit. Ona dojde domú in svojomu moži pové, kaj njo je sosed prosio za kola, če ne de on nuco, in ona mu veli, naj mu posodi kola, kajti on nede na svojo njivo gnoja vozjo; joz bom jemi pri lesi pot pretekla in ga s tem tak omamila, da bode na našo njivo peljo. Sosed pa je pod oknom sto in je vse čul, kak je ona svojomu moži povedala, kak bode naprovala, dare bode on gnoj vozjo. Sosed pa ni štel notri iti kol prosit, temveč se oberne in ide domú. Dojde domú in jegova žena ga pita, si dobjo kola; on njoj veli: Ne; sem si premisljo, bom samo na svojih vozjo. Tak resen vutro zaran nakopa gnoja in si naprovi eno dreveno špico, jo zapiči v repico in napreže konje kolom in pelja gnoj na njivo. Zdaj dojde do lese in jo odpre in vidi eno strašno veliko krapavico prek pota gomaziti; on hitro zeme špico z repice in natekne krapavico na njo, potem pa vtekne v repico špico s krapavicoj vred; tak pelja gnoj na svojo njivo, dare pa domú dojde, stira vse svoje domoče slačja brot (kaj voda ob kraje nanosi); strašno veliki kup naberejo slačja, krapavico na sredino kupa zapičijo, slačje v kupi vužgejo, tak se je čula ena grozna štima z ognja, a sosede pa nigdor od nikód več.

IV. Eden kmet je meo od kraja lepo pšenico, dare pa se je začela klasiti, te pa je bila vsa smetliva. On si misli, kaj neki more to biti, da je od kraja lepa, potlam pa vsa smetliva, te hodi vsako utro na njivo. Ednok dojde, pa vidi, da je eden gosók leto nad pšenicoj in s perutni po klasji peruhu. Nešče navči kmeta, naj si naprovi devet kugel žegnane soli in devet kugel žegnanega proha, s tem pa naj nabije puško, in resen on tak naprovi. Tak ide z nabitaj puškoj eno utro na njivo, hitro za njim pa doleti gosok in po vsaj pšenici poleče in po

klasji s perutni poperuha. Že hoče odleteti in ravno proti kmetu, ki z nabitoj puškoj stoji pri kraji njive; kak bluzi njega doleti, kmet sproži puško in ga strelji, gosok se zasukne in domú v dvor doleti, opodne na tla in se v človeka spremeni in začne govoriti, kaj ga je sosed obstreljo, pošljejo po soseda in ga pitajo, zakaj je soseda vstrelil, pa on se zgovarja, da je ne človeka vstreljo, temuč gosoka. Drugi den je umrl obstreljeni gosok, ki se je v človeka spremenio.

V. Negda je bio eden tolovaj in tudi ob enem copernjak. On je bio večkrat pod mostom, kak kje drugdi, zavoljo svoje hudobije pa je bio po vsem svetu znan, zatogavoljo so ga ljudje hoteli pokončati in sicer s puškoj, pa njega si ni nobena kugla prijela; vso prizadevanje drugih ljudij je bilo zapstoj. Toti tolovaj pa si je bio svojim kumom jako dober, in ta kum pita njega: Kum, kak vi morate to napraviti, kaj vas nišče streliti ne more. On mu reče: Pa lahko bi me vstrelil, ker bi le zno, in sicer tak. Mogo bi biti eden žrebec devetkrat podkovani in vsigdar bi mogo tak ritati, da bi mu vse štiri podkove dol opale, in od tistih čavlov kapice, s kerimi so bile podkove pribite, odsekati in z njih kuglo napraviti, z njoj bi mene vstrelil. In resen, kum to naprovi, ide in tolovaja vstrelji. Tolovaj, preden umerje, reče: Jas nebi mislio, kaj bi z mojoga kuma takši pes bio. Izgovori te besede in umerje.

Ž a r ž e n e.

(Iz Remšnika.)

Y Prčkovih Pečinah na Radlu nahaja se precej velika votlina, v kojej so imele ali še imajo „žaržene“, ali kakor je drugi imenujejo, „zavdane žene“, tudi „rojenice“ svoje stanovanje. Navadno se isti kraj zove „Herkove peči“, ker so žaržene s Herkom najbolj občevale; one so k njemu hodile in mu svetovale v raznih okoliščinah.

Pred nekoliko leti bila je še votlina tako široka in visoka, da se je brez truda moglo hoditi po njej; le tú pa tam bila je tako ozka, da ni bilo drugače mogoče priti naprej, kakor s plezanjem. V tej votlini bile so v prejšnjih časih videti okamenele ženske podobe, ki so dojile in predle. Pri vhodu bil je mož s klobukom na peč prirasten kot stražar.

Pod pečinami na lepem toplém kraji pod Radlom nahaja se tako imenovano „Herkovo“ posestvo, ki je bilo v istem času zeló rodovitno in njega posestnik, nekdanji stari Herk, silno bogat mož. Njemu so

žaržene napovedovale, kdaj mora vsake vrste semena sejati ali sploh polje oskrbljevati, t. j. orati, sejati, žeti in kositi. Ako je stari Herk po nasvetu žaržene sejal in poljsko delo opravil, bilo to tudi v zeló neugodnem času, izteklo mu je vse po sreči, in polje je rodilo obilno.

V jesen je stalo takrat toliko kop ali ostrvij po brežnatih rebrih, da so je jedva spravili pod streho. Če je bil pa svojeglaven in neubogljiv, bilo je na jesen po rebrih malo kop videti, in imel je sploh slabe dohodke. Prepričan, da žaržene resnico govorijo, ubogal jih je vselej rad.

Nekokrat sejal je bob na zamrznem snegu, da se je po snegu kotal v dolino. Drugi posestniki so se mu posmehovali, a na zadnje se je on smejal, kajti obilno je boba prirastlo, akoravno ni bil pri setvi nijeden bob na rebri ostal.

Natkal je vsako leto mnogo platna. Žaržena mu je naročila, če tudi ni imel veliko preje, le daj tkalcu ali pa sam nasnuj, ker je znal tkati, dovolj boš dobil platna; povém ti pa, kedar boš platno izdelaval, da ne smeš godrnjati ali biti nevoljen.

Rés pri snovanji nitij ni bilo ne konca ne kraja. Kakor hitro pa je nevoljen postal in rekel, ali ne bode enkrat konca, zmanjkalo mu je kmalu niti.

Žaržena je Herku na vprašanje, ali je ples kaj prida ali ne, sledeče naročila: Pojdi na pokopališče in vzemi od mrtvaške krste desko, ktera bo od grče narejeno luknjo imela.

Herk si poišče tako desko na grobji in gre k Bastlu na ples. Ko so se plesalci najhuje sukali, pogleda skozi luknjo na deski in zapazi sredi med njimi „hudiča“, po lastnem repu sukajočega se. Vmes je hudič češče kakega fantiča z repom pod nos podrgal, in fant je strastno zajuckal. Če so pa zakonski s svojimi družeti plesali in ni bilo samičnih plesalcev zraven, skril se je hudič potuhneno pod mizo, kjer je tako dolgo sedel, dokler niso začeli samični plesati, potém pa je zopet s svojim repom delo imel.

Hudičeva kapa se je svetila kot zlató. Poskušal je Herk kapo vzeti hudiču, ali tega ni mogel storiti zaradi grozne žgaline. Prste si je opekkel.

Žaržena je Herka tako čislala, da je hodila k njemu počivat. Herk reče svojej ženi: „Ako vidiš kdaj žarženo pri meni, ne smeš se jeziti, saj se nič krivega z njo ne godi.“ Nekega dne za rana gre Herkova žena mimo postelje in ko vidi dolge, svetlo-rumene kite viseti raz postelje, poravna je in položi zraven žaržene v posteljo.

Nató žaržena vstane, odide in se nikdar več ne prikaže.

Od iste dobe ni več Herku napovedovala poljskih opravkov. Herk tudi ni bil več tako srečen in blagostanje se je precej skrcilo.

Po zimi leta 1883. hodil je neki Nемеc v isto votlino kopat ter pravil: „V sredini votline je velika miza in na mizi zlata velika krogla. Isto kroglo moram dobiti in potem mi ne bo več treba težko delati.“

Kakove tri tedne je hodil kopat, a do zlate krogle ni prišel ter tudi kopanje opustil.

J. Žmavc.

Kajkavski pisatelji in njihovi spisi.

„... Donosimo — narodne ostanke,
da si sazidemo obči hran . . .“

St. Vraz V. 332.

Slovenci, prišedši vnovič v drugej polovici VI. stoletja sem prek Donave, naselili so se po svedočanstvu povestnice ne samo v današnji Slovenskeji in v onih sedaj ponemčenih deželah, nego tudi v sedanji Hrvatskeji in jugozapadnej Ogerskeji; no že v skoro nató sledečih bojih avarskih, a še bolj pa v poznejših turških nastanilo se je med njimi ob srednji Savi in Dravi tudi mnogo Hrvatov pribeglih iz Dalmacije. Vsled takega mešanja slovenskega in hrvatskega življa nastal je v dotičnem plemenu jezik, kateri je v knjigi znan po imenu „kajkavski“, „kajkavščina“, in ljudje, to narečje govoreči, so „Kajkavci“.¹ A to so prebivalci županije varaždinske, zagrebske do Kolpe in križevske s polovico bivše varaždinske krajine ter Medjimurja, t. j. v sedanji Hrvatskeji razven jugozapadnega dela in v kosu Ogerske takraj Mure. — Ovi del zemlje, namreč današnja Hrvatska, imenoval se je sprva gornja Slavonija, a po mohačkeji bitki l. 1526. dobil je naziv: Hrvatska in stanovniki v njej: Hrvati. (Pravi Hrvatje so bili prej le v Dalmaciji.)

Ono takozvano kajkavsko narečje je jako podobno našemu slovenskemu, in njegovi, t. j. tako imenovani kajkavski pisatelji XVI. in XVII. ter deloma še XVIII. veka imenujejo ga naprosto „slovenski jezik“ in deželo svojo „slovenski orsag“ (magy. = dežela). Zaradi tega naziva in zbog velike sorodnosti, kakor tudi z ozirom na prvotni zgodovinski dogodek prištevajo nekteri našinci, osobito Kopitar in Miklošič ter drugovi, Kajkavce k Slovincem in kajkavščino k slovenščini; drugi pak, kakor Šafarik, Pypin, imajo jih za prave Hrvate, a njihov jezik uprav

¹ „Kajkavci“ imenujejo se tako po vprašalnem zaimenu „kaj“; a zató se oni, kateri za isto upotrebljujejo „ča“, zovejo „Čakavci“; kterim pak rabi „sto“ v isto svrha, so „Štokavci“. — Po tem takem bi se tudi mi Slovenci mogli imenovati „Kajkavci“; „Štokavci“ so vsi Srbi in del Hrvatov, a „Čakavci“ vsi Hrvatje.

za narečje hrvatsko. Isto tako skoro vsi današnji Hrvatje — z malimi izjemami (Babukić, Kukuljević, Jagić, kateri smatrajo vendar to stran za slovensko). Iv. Milčetić skuša na pr. v „Vienci“ 1880 (Jesu li naši Kajkavci Hrvati? Govoré li hrvatski? br. 3—11) dokazati, da znači onim Kajkavcem izraz „slovenski“ ono isto, kar Dobrovčanom „slovenski“, namreč obćeslovenski, a kajkavščina ide po glasoslovji in oblikoslovji k pravej hrvaščini.

Bodi si že temu tako ali onako — eno stoji, kar je nesmrtni Gaj l. 1833. tako navdušeno vzkliknol o Hrvatih in Slovencih: „Nas je nēgda jedna majka draga rodila, s jednim nas je — Bog joj plati — mlēkom dojila!“ Toda po besedah istega pesnika, „jal i nazlob njoj su sine sve razdružili, stare slavne domovine diku srušili“.

Dejanski spadajo oni Kajkavci dandanes kakor po politiki, tako i po literaturi k Hrvatom, poslednje vsled „ilirizma“, po katerem jih je slavni Ljudevit Gaj počensil od leta 1835. v književnem jeziku, štokavščini, združil s pravimi Hrvati in tudi s Srbi ovo narečje govorečimi. Od tedaj se namreč v kajkavskem narečji (v ožjem smislu) skoro nič več ni pisalo in dandanašnji se v njem ničesar več ne tiska. Ali do l. 1835. bili so Kajkavci na svetlo spravili precej knjig in spisov, lepe književne zaklade sodržujočih, ktere bi mogli, kakor je že pokojni Ferdo Kočevar opazil, našemu slovenskemu slovstvu vzdignoti v prid. Posebno bi se iz óne kajkavščine dal slovenski slovar lepo obogatiti, slovenska slovnica izčistiti, slovenska skladnja pa in frazeologija tujega posnemanja otrresti se.

Namenil sem torej onim našim Slovencem, katerim ni pri rokah Šafarikova „Geschichte der südslavischen Literatur“ II. Bd. ali Ljubičevo „Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske“ II. knj., po teh delih priobčiti tu kajkavske pisce ter vsaj v pregledu podati njihove spise, a to v boljše poznavanje in krepkejšo uzajemnost slovanstva, ob enem pa tudi za petdesetletni spomin književnega preporeda v južnih Slovanih.¹

Najstarejše poročilo o narodnem književnem delovanji ovih Kajkavcev imamo koncem 3. četrti XVI. stoletja (1573), torej blizu četrtveka pozneje nego li pri naših „Kranjcih“ (1550). Brez dvojbe je tam v narodnem življenji latinski iz Ogerske protezajoči se duh vse absorboval, tako da je jedva še v crkvi poleg gospodujočega jezika latinskega tú in tam životarila slovenska služba božja. V Zagrebu vladala je zmirom latinščina, med tem ko se je v istej provincijalnej Hrvatskej

¹ Matice Slovenske „Slovanstvo“ I, J. Marna „Jezičnik“ 1883. in J. Šumana „Die Slovenen“ — predočujejo nam na kratko le samo pogloblitne zastopnike „kajkavske“ literature; a v tem spisu naj bodo omenjeni tudi manjši nje obdelovalci.

na začetku XVI. veka nahajalo še slovensko pismo glagolsko. Zató so tudi razne listine političnega in pravnega sodržaja skoro vse latinske, ako izvzamemo v XVI. stoletji grofovsko rodbino Frankopansko in nekatere druge.

Da se je med Kajkavci pojavil v knjigi narodni jezik, temu je bil povod, kakor i pri sosednjih Slovencih, protestantizem; kajti živi jezik narodni se je smatral povsod kot najizdatnejše sredstvo za razširjanje novih luteranskih nauk med prostim ljudstvom. Akoprav je glavna namera jugoslovanskih novotarjev bila le-tá: vse Slovane na jugu pridobiti za svojo v Nemčiji zasnovano vero, vendar se prvi prevoditelji sv. pisma in katekizmov protestantskih rés da niso nič ozirali na kajkavščino, bodi si da ni bilo med njimi nijednega rojenega Kajkavca, bodi si ker so mislili, da bodo tudi Kajkavci lahko razumevali njihov pismeni jezik. Ali pozneje so se našli ljudje, kateri so poskušali tudi kajkavščino uvesti v knjigo, da bi tako laže širili protestantsko kriverje, a to vzlasti višje plemstvo in nižje svečenstvo.

Središče protestantskih nauk v Kajkavcih bilo je takozvano Medjimurje, kjer je najmočnejša plemiška rodbina grofov Zrinskih imela mnogo posestev. Tudi ta rodbina se je bila proglasila za novo vero. In baš glavni podpiralec protestantstva bil je mladi grof Juraj, sin slavnega sigetskega junaka bana Nikolaja Zrinskega in njegove žene Katarine Frankopanke. Juraj uvidevši, da je izdavanje dobrih knjig v narodnem jeziku narodu najpotrebnejše, osnoval je, dvajsetleten mladeneč, na svojem imenji v Nedelišči leta 1570. tiskarno za protestantske knjige kajkavski pisane ter je pozval iz Alsó Lendve tiskarja Rudolfa Hofhalterja. Med tem ko je ta skrbel za materijalna sredstva, pobrinol se je za duševna, t. j. za knjige, ktere bi se imele tiskati, Mihajl Bučić, župnik v Belici v Medjimurji. Bučić, rodod hrvatski plemič, kateri je uprav Zrinskega nagovoril, da je ta omislil knjigotiskarno, je zajedno i prvi nam znani kajkavski pisatelj. Izdal je Katekizem za luterane l. 1573; prevedel neki sv. pismo nove zaveze in sestavil baje še več bogoslovnih del, o čemer pa vendar dandanes ni sledú več. Drugi iz one dobe znani nam pisec je Januš Pergošić, mestjan in beležnik varaždinski, kateri je Verböczyjev ogerski zakonik iz latinskega „na slovienski jezik obernal“ pod naslovom: „Decretum, koteroga ie Verbewzi Istvan diachki popiszal, a poterdil gha ie Lafslou, koterie za Mathiassem kral bil, ze vse ghospode i plemenitih hotieniem, koteri pod Wugherfske corune ladanie fslisze, od Ivanussa Pergossicha na ssloviensski iezik obernien, stampan v Nedelischu leto nassegha zvelichenia 1574.“ fol. 93 str. To je najstarejši ostali nam spomenik kajkavske knjige. Tretji istodobni, a zanimiv je književnik Anton Vramec, doktor filozofije, zborni kaplan sv. Jerolima v Rimu, častni kanonik zagrebski in župnik „in

Rain“ (Brežice?), župnik varaždinski in archidiakon bežinski, a napó-sled župnik pri Sv. Marku v Zagrebu. Plod njegovega pisanja je: „Kronika kratka szlovenzkim jezikom zpravljena v Lublane po Juane Manline leto 1578.“ ter istega leta tú pretiskana z naslovom: „Kronika vezda znovich zpravljena kratka szlovenzkim jezikom po D. Antolu pope Vrameze kanovniku Zagrebechkom“ 1578. 4°. Listov 4 in 65. V prvem izdanji, govoreč kako je leta 1235. na pr. bilo v Zagrebu, piše letopisec: „Ali vezda je ljudstvo vu njem nesložno, malo imajuč, gizdavi, učenim i mudrim ljudem neprijatelji i protivnici jesu“; v drugem pak je to vse izpuščeno, in glavni smer kroniki je dokazati: „kemi pravicami i vezda onoga varoša slobodnoga purgari živu i stoje“.

Kar se tiče jezika v teh dandanes že jako redkih kajkavskih knjigah iz XVI. stoletja, treba je opaziti, da je mnogo bližji našemu slovenskemu, nego li so spisi Kajkavčev iz XVIII. in XIX. veka.

Razven imenovane trojice nimamo v Kajkavcih nijednega drugega pisatelja iz dobe reformacijske v XVI. veku. Tudi Zrinskega tiskarna v Nedelišci, kakor se zdi, ni delovala dolgo ter je bila kmalu prenesena po vsej priliki v Varaždin, kjer jo je oskrbljeval Joanes Manlius izvestno že leta 1586 (morda isti Manlius — Mandele, ki je po Truberji iz Uracha priveden l. 1562. v Ljubljano bil ondi osnoval tiskarno, ktero pak je škof Tomaž Hren okoli l. 1616. zatrl). Protestantskim nameram v Hrvatskej uprl se je bil takoj krepko in odločno zagrebski biskup Juraj Drašković, kteremu so potém pomagali še jezuiti z uspehom, sežigajóč protestantske spise, kolikor jih je inkvizicija le mogla dobiti, uprav tako kakor pri sosednjih Slovencih.¹ A tudi dežela sama mrzila je one verske novosti iz Wittenberga sém zatročene, tako da je na pr. ban Toma Bakač-Erdödy v saboru v Požunu l. 1607. mogel izgovoriti té-le besede, meč potegnovši: „Hoc ferro, si aliter fieri non poterit, sectam istam a nobis eliminabimus; tresque nobis adsunt fluvii: Dravus, Savus et Colapis, e quibus unum istis novis hospitibus sorbendum dabimus“. — V takošnih okolnostih je tedaj Hrvatska ostala precej čista od novega krivoverja; ali ob enem je z uničevanjem protestantskih naukov prenehalo tudi vse književno delovanje kajkavsko za nekaj časa. Kajti od te dobe učvrstil se je znatno upliv jezuitov in drugih crkvenih redov, kteri so vso odgojo mladine in ves pouk v deželi vzeli v svojo last ter so v vsakem drugem jeziku preje pisali nego li v narodnem, vzlasti zopet v latinskem — z redkimi izjemami.

¹ Dne 8. jul. 1600 sežgali so jezuiti v Gradci do 10.000 knjig, in 23. dec. i. l. še več; dne 9. nov. 1601 zopet tri velike vozove; a škof T. Hren je javil 22. jul. 1616 v Rim, da je dal vse protestantske knjige do ene v ognji uničiti (Ljubici l. c. II. 545, 543).

Tekom blizu stotine let izšlo je tedaj na svetlo v kajkavskem narčji le malo knjig, pesniških in prozaičnih. A kar se je dalje od druge polovice XVII. veka pokazovalo, to je vse tako napisano, da se vidi, da so pisatelji imeli pred očmi le neki praktičen namen. Pisali so namreč molitvenike, evangelije, pridige in druge pobožne knjižice, pa kronike ali podobne sestavke povestniškega sodržaja, koledarje, gospodarske knjižice itd. — V pesništvu poskušali so se v tej dobi najpreje Nikola Krajačević-Sertorius, jezuit, rodom iz Siska, zloživši nekoliko duhovnih popevek 1651; za njim Ivan Belostenec 1665, o katerem bomo kmalu več govorili; Matjaš Magdalenić, deželni poverjenik (1655), po Kukuljeviću izvrsten pesnik 1670; Jakob Krzmarić okoli 1689; Gabriel Jurjević, tridesetniški preglednik v Varaždinu, kateri je „slovinskim jezikom“ pisanih izdal do dvajset pesnij pobožnega predmeta pod naslovom „Listi Heroov, to jest velikeh na glasu ljudeh“ 1675; a najznamenitejša sta Peter Zrinski in Pavel Vitezović, ktera zaslužujeta malo daljšega razgovora.

Peter grof Zrinski, ban hrvatski, znan po svojej tragičnej smrti v Dunajskem Novem mestu, kjer je bil s svakom si Franom Frankopanom vred zaradi veleizdajstva obglavljen l. 1671. Zrinskega pesniško delo je: „Adrianskega mora Sirena“ v Mletcih 1660 na celem listu 84 pól, a 338 str. s štirim slikami na medi. Na začetku te knjige ste dve daljši ljubezenski pesni: „Okornost Viole“ in „Tužba Zviereva“; za njima: „Obseda Sigetska“, junaška pesen v 15 spevih ali razdelkih; a napósled té-le pesni: „Iridni ostavljenoj“, „Žalost Orfeusa za Euridice“, „Orfeus Plotonu za Euridice“, „Epigrammata“ in „Uzdihanje k odkupitelju na križu razpetomu“. Vse to sicer ni izvirno delo Petrovo, nego njegovega brata Nikolaja, kateri ga je sestavil v magyarskem jeziku in l. 1651. izdal v Beči pod naslovom „Adria i tengernek Sirenája: Gróf Zríni Miklós“. Peter sam pravi, da je bratovo Zrinjado „iz ugarskoga na harvacki naš jezik stumačil“, ali kasneje je ta prevod povse svobodno izdelal, da ga prilagodi sebi in svojim hrvatskim čitateljem, ter je zaradi tega mnogo kitic izpustil ali skrčil, a mnogo jih z nova pridejal. Velika pak je — pravi Ljubić l. c. 506 — razlika med Nikolajevim in Petrovim delom tudi gledé na pesniško svrho. Nikolaj peva za tujca in v tujem jeziku ter ni čudo, da se pri vsej dovršenosti predmeta giblje ledeno in suhoparno, dočim peva Peter v materinem jeziku za svoj narod, kteremu je tudi svoje delo posvetil, a to, „da svit vidi, kakove sini i viteze ov naš orsag zdrži“. Zrinski je duša cele pesni; vse se njemu klanja. Značaji so navadno večje izraženi; epizod ima malo, a tudi te se vzporedno razvijajo, ali pesniškega vzleta v obče skoro nima, akoprav Tassa očitno posnema. Peter se je posluževal dvanajstercev (verzov od 12 slov) eposu prikladnejših, nego so li osmerci (stih z 8 zlogi). V

vsakej kritiki rimate se tretja in šesta vrsta, a zaradi tega moral je čisto rimi na ljubo ustroj jezika in jasnost mislij žrtvovati. Poleg kajkavščine ima dosti štokavščine in čakavščine, a tudi tuje besede se mnogo-krat pokazujejo.

Pavel Vitezović ali Ritter, rodом iz Senja, pozneje nastanivši se v Zagrebu postal je 1687 vitez zlate ostroge, 1691 podžupan ličke in krbavske županije, zatem zagrebske, a napósled kraljevski sovetnik in baron ter je v Zagrebu osnoval tiskarno na korist narodne knjige, ali povestničar Krčelić pravi o njej: „clero obsistente progressum non habuit“. Napósled je zgorela 1706, in Vitezović sam, od duhovnikov jezuitov pri dvoru očrnjen, izgubil je na mah svoje imetje in časti ter umrl v Beči l. 1713. Poglavitno pesniško delo Vitezovićevo je: „Oddilenje Sigetsko, tuliko različitom kuliko nečujenom dosle hervatske ritme lipotom spravljeno“, v Beči 1684. 12°, str. 88, samo prvi del, a celo v Beči 1685. 8°. Knjiga je razdeljena na štiri dele: Prvi del je naslovljen: „Siget horvatskim panim“. Tú pripoveduje Siget sam hrvatskim gospém, kaj se je zgodilo z njihovimi junaki, namreč v boji s Turki v ovej trdnjavi; ban Nikola Zrinski daje svojemu sinu v trenutku največje nevarnosti nauke, kako naj živi, ko mu oca pokopljejo razvaline, a sin prosi oca, da sme z njim umreti. Drugi del sodržiže „Dopise“ banove kralju in kraljeve banu; a poté se čita razgovor med Orlom in Sofijo, koja tu predstavlja ljubo Alapićevo. Tretji del ima naslov: „Putnik i jeka“, kako se potnik idóci okoli Sigeta razgovarja s trdnjavo. V četrtém delu napósled so „Nagrobni napisi“. Delo, ako tudi ni klasično, ima to veliko prednost, da je Vitezović, dobro poznavajóci nemarnost in tedanji indiferentizem v Hrvatskej, kjer je narod poleg latinščine vse bolj in bolj svoj jezik zametaval, da je hotel s tem, da slavi junaštvo Zrinskega in njegovih drugov, v narodu probuditi ljubáv za ono, kar mu je moralo biti najsvetejše, namreč za narodnost, ime, jezik in književnost svojo. — Drugi pesniški proizvódi Vitezovićevi so: „Priječnik aliti razlike mudrosti cvetje“, Zagreb 1703, „Lado horvatski iliti Sibilla zverhu mnenja dojdúceh pripečenj na devet Vil razlučena“, 1781 in mnogo drugih spisov v rokopisu.

Tudi omenjeni Fran Frankopan speval je pesni in drame v narodnem jeziku, ktere je Ivan Kostrenčić našel v dvornem arhivu v Beči ter jih deloma izdal v Zagrebu l. 1871.

V prozi so istodobno pisali: imenovani jezuit Nikola Krajačević - Sertorius, prevedel knjižico za bratovščine 1639 in drugo molitveno 1640; Juraj baron Ratkaj, kanonik zagrebski, preložil iz latinskega „Kriposti Ferdinanda II. rimskoga cesara“ itd. 1640; Nikola Galović, jezuit, okoli 1684, Boltižar Bilovec 1661, Juraj Jurišić, župnik v Vidovci 1670, Pavel Češković, kanonik v Zagrebu 1690,

Sim. Jud. Šidić, župnik v Vinkovini, kanonik zagrebski 1695, Mihalj Šimunić, kanonik v Zagrebu 1697, Mihalj Kristofić, pavlin, kateri so sestavili in izdali več pobožnih knjig in spisov. Posebno spominja vreden je Peter Petretić, biskup zagrebski; njegovim povodom bili so na kajkavski jezik točneje prevedeni in na njegove stroške tiskani „Sveti evangelioni, katerimi sveta cirkev zagrebečka slovenska okolu godišća po nedelje te svetke žive“, v Gradci 1651 in v Trnavi 1694. Predgovor je (pravi Ljubić), ako ne tudi kaj druga še, od samega Petretića, poleg tega koledar, za tem evangelji za nedelje in praznike brez lekcij („beril“), popevke duhovne od ročenega Krajačevića, katekizem za otroke, nekaj o pravopisu in o zaklinjanjih. V predgovoru podal nam je Petretić tudi prvi zgled narodnih pesnij kajkavskih, vloživši nekoliko stihov od štirih takošnih, kar mu služi na veliko slavo. V tej knjigi nahajamo najdovršenejše narečje kajkavsko z neko eleganco v slogu; a tekst ovega evangelistarja služil je po zagrebskej škofiji vse do najnovejše dobe.

Tudi omenjeni Pavel Vitezović-Ritter pisal je prozaične članke. Tako je izdal „Ljubomira Zelenlugovića (t. j. Pavla Vitezovića) Kalendarium iliti misečnjak horvatski“ 1695, najstarejši te vrste v Kajkavcih, a v rokopisu je zapustil „Pričice“, „Grammatica croatica“ in „Lexicon latino-illyricum“ okoli 1700. Po Vramčevij kroniki in po nekej drugej dalmatinskej izdelal je večjidel tudi svojo kroniko ter jo tiskom priobčil pod naslovom: „Kronika aliti spomen vsega svieta vikov, u dva dela razredjen, katerih prvi derži od početka svieta do Kristuševoga porojenja, drugi od Kristuševoga porojenja do izpunjenja leta 1690“, v Zagrebu 1696. 4°. Str. 222. — Vitezoviću pripada — po besedah Ljubicevih — velika čast in slava kot vzbuditelju narodne književnosti. Namerjaval je postaviti v Zagrebu neko literarno središče, ktero bi v enem jeziku spajalo Kajkavce in Čakavce; zato je bil tu na svoje stroške ustrojil tiskarno, a v zgled književnemu zjedinenju obeh narečij upotrebljeval je v svojih spisih bolj narečje čakavsko, kakor se govori v hrvatskem Primorju okoli Reke in Senja, nego li kajkavsko, ktero vlada v takozvanej provincijalneji Hrvatskej. No oni, kateri so pozneje njegova pesniška dela izdaval, skrčili so jih samovoljno na kajkavščino, in nadaljevalci njegove „kronike“, Stefan Raffay (1744) ter Nik. Lovrenčić in B. Krčelić (1761) predelali so Vitezovićeve jezik tako, da je kajkavščina nadvladala.

Veleznamenit pisatelj kajkavski v XVII. veku je omenjeni Ivan Belostenec, redovnik sv. Pavla, 1651 predstojnik samostana v Lepoglavi in zatem provincial v Istri, umrl v Lepoglavi 1675 v 80. letu svoje dobe. Belostenec je bil sestavil slovar v dveh zvezkih: latinsko-hrvatski in hrvatsko-latinski; ali delo je ležalo do 65 let dolgo v roko-

pisu ter so ga stoprav l. 1740. redovni predstojniki dali na svetlo pod naslovom: „Adm. Rever. P. Ioannis Bellosztenezc e sacra d. Pauli primi eremitae religione Gazophylacium seu latino-illyricorum onomatium acrium, selectioribus synonymis, phraseologiis, verborum constructionibus, metaphoris, adagiis, abundantissime locupletatum, item plurimis authorum in hoc opere adductorum sententiis idiomate illyrico delicatis illustratum etc. atque hactenus interclusum et nunc primum peculiariter Illyriorum commodo apertum. Zagrabiae, Typis Ioannis B. Weitz Incl. R. Croatiae Typographi 1740. 4°. Tomus I. Latino-croaticus pag. 1288, Tomus II. Croatico-latinus pag. 650, s posveto na bana Josefa grofa Eszterházy-ja de Galantha, kateri je k izdanju pripomogel. Kakor pisatelj v predgovoru pravi, bil je že celih 58 let v samostanu preživel, ko je svoj slovar dokončal. Iz istega predgovora razvidi se tudi, da je Belostenec s premislekom in ne brez dobre priprave začel spisovati slovar. Sestavil je najprej hrvatsko-latinski del ter je s prva zaradi starosti in vedne bolehavosti izdelovanje latinsko-hrvatskega dela celó opustil; pozneje pa se je vendar odločil, starček 70 let, na mnoge nagovore svojih prijateljev, da je tudi ta del izgotovil. Pregledovalci rokopisov so vendar pred tiskom nekaj dostavili, a ne baš dosti pomena vrednega. Šafarik l. c. Belostenčev slovar jako hvali rekóč: „Ta gazophylacium (zakladnica) je izvrstno delo“, boljše od dve leti pozneje izišlega slovarja Jambrešičevega; kajti Belostenec razločuje dobro besede pravohrvatske od dalmatinskih in slavonskih, pa tudi od turških. — Razvèn slovarja napisal je Belostenec tudi šest pesnij na čast sv. Pavlu prvemu puščavniku pod naslovom „Bogomila“ 1665 in deset „Predik o sv. Telu Isusovom“ 1675.

Andrej Fekonja.

(Konec pride.)

Iz kotoribskega protokola.

(Razgláša *M. Valjavec*.)

(Dalje.)

Anno 1728. Prisežnikov red ima se ovak. Rihtar varaški: Dobuš Jakub; prisežniki: 1. Zvozeč Tomaš, 2. Maltar Dura, 3. Vratajec Martin, 4. Malek Ferenc, 5. Ugrač Balaš, 6. Ugrač Mihalj, 7. Harapin Gašpar, 8. Dolencič Gjr., 9. Obagj Matok, 10. Potrpač Gjr., 11. Horvat Matok, 12. vacat. — Da po keh dob iz dvanajsteh prisežnikov mora se rihtar postavljati kako ti i sada rihtar Dobuš Jakub imal bi med prisežniki vu sedmom numerušu biti, za to da od sada zvuna rihtara na

puno dvanajst priséžnikov bude a trinajsti prisežnik vsigdar rihtarom ima biti, za to vu dojdúce vuzméné ali gjurgjevečké svetké, kada sé rihtar i ostali varaški slugi imaju potvrgjavati ali prémenjati, onda i priséžnik jošce jedén ima sé postaviti zmed zgora popisaneh starešin i starešini dvajseti i četiri imaju se vu broju napuniti vu rečenom vreménu. — Da po keh dob šajkašije put do Oseka jest zaprt i šajkaški cehmeštér svoje detiče i meštre šajkaške ne more dalje od Legrada i Dérnja¹ poslati, za to plaće od varaša ne bude već imal na leto nego polovicu kak je pred ovém imal, ako li se put odpré do Oséka, tak onda na punom kak i prvo bude plaću imal. — Vézda postavlja se broj zdola popisanih starešin kako ti: 1. Sabol Štefan, 2. Matoš Martin, 3. Matoš Istok, 4. Silagj Štefan, 5. Krmak Gjura, 6. Škoda Gjura, 7. Smrk Mihok, 8. Vlašíc Matok, 9. Sabol Martin, 10. Herc Mikloš, 11. Oštrognej Ferenc, 12. Vlah Mikula, 13. Balog Ivica, 14. Mrgjatko Matok, 15. Matotek Pavél, 16. Šalamon Janko, 17. Bengeri Martin, 18. Zvozec Matok, 19. Župančić Bartol, 20. Horvat Martin, 21. Kovač Martin, 22. Cifra Petér, 23. Mir Gjura, 24. Ludaš Mikula. — Koteri iz reč(en)eh dvanajseti i četireh starešin ne obnašal menšu biroviju ili ti rihtu, on priséžnikom ne more postati, ar ne vredno niti dostojno, da koteri varašu jošce neje služil, da se med prisežniké postavi, to je tak prisežnikov kak i starešin volja i dokanćanje, ar menšu biroviju kako ti varašu prvu i poredovnu službu dužen je vsaki prijeti i jedno leto obnašati. Koteri rečenu menšu biroviju ne bi hotél prijeti i obnašati, dužen je gosponu vojvode dvanajst raniški biršaga platiti. I to ne sada dokonćano, nego od negda ta je navada red i pravica bila, da zmed razumnešeh jeden, kojega občina izebere redom moraju jedno leto služiti varašu; dokonćavši svoje leto, ako hoće, drugo leto more služiti, ako né će, primorati nigdo ga ne more. Plaća njegova jest raniški dvanajst i jeden par čizmih; kak je i prvo dokonćano, tak i na dalje potvrgjava se. — Anno d(omi)ni 1728 die 2 martij skupa spravljeni prisežniki i starešine varaša, koji bi imali se na dan s: Gjurgja spraviti, ali na nekoteré zroke gledeč sada na vuzmeni ponedelek zdola popisana dugovanja jesu dokonćali i naravnali. — Postavlja se za rihtara varaškoga Dolenčić Gjura, menši rihtar bude pako Čmrlec Janko; šajkaški cehmeštér bude Dobuš Jakub. Postavljaju se i potvrgjavaju se za krémené gospodare Obagj Matok i Harapin Gašpar, krémar pako lanski i na dalje potvrgjava se z onum navadum i plaćum, kak je i prvo bilo. Postavlja se za brodaru Jadan Balaš i Cukulič Gjura. Jadan Balaš maltu bude pobiral, kojem(u) plaća bude poleg prve pogodbe. Mesar ostaje i na

¹ Drnjé je selo na Hrovaškem, železniška postaja med Koprivnicu in Žaknem ob Dravi.

dalje Dugan Ivan z onum pogodbum prvum i plaćum. Kapuš bude Pigoc Balaš i Gregur Novak. — Zaradi zvona odlučava se Dobuš Jakub, koji okolu Gjurgjeva s penezi ima se v Gradec poslati. — Račune imaju dati rihtar i krčmeni gospodari okolu Gjurgjeva. — Gospon vojvoda ovo leto kada časa budu imali vzešši k sebe četiri prisežnike zemlje krčene i sinokoše previde i (vu) knige arendske zapišu. Gosponu vojvode i prisežnikom trud ima se platiti. — Lugari i na dalje potvrgjavaju se da služe i čuvaju luga kak su i do sada. — Mesar govedinu ima seći tak kak vu Legradu seće i funte legradske ima držati; kada pako na Legradu prave postane govedina, onda i ovde prave mora biti. — Dokončano je da kapelana imaju gospon vojvoda od gospodina vižitatora prositi, kamo od varaša četiri prisežniki imaju se odlučiti, koteri imaju z Dubravčani i Vidovčani napraviti, dokončati i pogoditi se z gospodinom vižitatorom ali samem gospodinom ješprištom, ako dojdú sami vižituvat. — Mir Gjura postavlja se za prisežnika na mesto pok(ojnoga?) Janković Štefana, na mesto njega postavlja se za starešinu Matoš Matok. — Bajspoh Jakub dal je računa varašu zvrhu arende i porcije za leto svoje rihtarije 1727, za to per presentiam qvietéra se zvrhu računov rečeneh. — Kapuši: vsaki na leto bude imal plaće dvanajst raniški, obrh toga kak i prvo slobošćinu od svoje glave i hiže i takaj nemšké hrané.

Anno d(omi)ni 1729 skupa budući prisežniki i staréšine i ves varaš navkup na dan 18 apriliša, to je to na vuzmeni pondelek, zdola popisana dugovanja jesu dokončali, naravnali i potvrdili kako ti: 1. da na mesto Dolencića bude rihtarom Horvat Matok, za menšega birova Bengéri Martin z navadnum plaćum. 2. Dokončano je da od vezda listor jeden bormešter bude, koji postavlja se Bajspoh Jakub; obrh plaće jedne čizme bude imal, to je to dvanajst raniški i par čizmih. 3. Postavlja se za brodara Mihalj Cukulić i Šimun Grgačević, koji prisegu kot i prvo brodari imaju postaviti. 4. Kapuši budu Gregur Novak i Gregur Kotar, ki na leto vsaki bude imal raniški dvanajst i slobošćinu od hiže i glavé. 5. Krčmar bude g. kapitana sokač, koteri kak i prvi krčmari bude imal plaću od varaša, obrh toga najprvo bude dužen pred prisežniki navadnu prisegu položiti. 7. Koji su vino krčmarili na mlagju, ima za krčmarenje rihtar, ako z dobra ne bi hoteli platiti, s šekucijum terjati. 8. Ivanek Martin postavlja se za lugara, koji plaću bude imal kak i predi jest dokončano tri raniške, od hiže i svoje glavé slobošćinu. 9. Težaki koji su lani zaostali naj se naj prvo odduže, potlam pako znovič težaki naj se pričnu, poleg predlanskoga računa davati, naj prvo od Muré grabe da se potvrdé, a potlam pako od Rakovnice da se potvrde. 10. Krčmeni gospodari, krčmar, maltar i brodari imaju zutra za rana prisegu navadnu postaviti. Maltu ima vu ruke svoje, postavivši prisegu navadnu, prijemati Cukulić Mihalj. 11. Mesar Dugan Ivan ostaje na

dalje varaškem mesarom, koji bude dužen na leto osém raniški plačati od mesnice. 12. Mir Gjura bude šajkaški cehmeštér poleg prvé navade i plaće. 13. Gledeč na to da zmed dvadeseti i četiréh šajkaških meštrov jesu tremi (!) koji ne mogu zboga nezdravja i starosti služiti, ako prem do starosti i smrti nihove ne moči izvrći, nego moraju se obdržati: na to gledeč postavljaju se jošéc tri za detiče, kako ti Maltar Gjura, Malek Ferenc i Čmrlec Janko.

Anno d(omi)ni 1730 die 10 aprilis skupa budući kotoribskoga varaša priséžniki i starešine z občinom navkup zdola popisana dugovanja jesu napravili i dokončali, kako ti: postavlja se za rihtara Ratajec Martin, za menšega rihtara Zvožec Matok z navadnum plaćum i z dohotkom. Bormeštér potvrgjava sé na ovo leto z navadnum prisegum i plaćum . . . Postavlja se na mesto Mir Gjure šajkaški cehmeštér Ugrač Mihalj z navadnum plaćum. Potvrgjava se Šimun Grgačević za brođara; na mesto Horvat Gjure postavlja se za brođara Ivanek Martin, koji navadnu prisegu pred prisežniki imaju postaviti. Potvrgjava se krémar Sokač i na ovo leto da krémo obdrži. Postavljaju se dva mesara tak da na dva tjedna bude sekél Dugan Ivan, a dva tjedna Tomaš Pregornik. Vsaki četiri raniške postaviti i platiti na leto bude dužen. Potvrgjava se za kapuša Gregur Novak, i Maltar Balaš postavlja sé na mésto Kolar Gregura za kapuša z navadnum plaćum i dohotki. Postavljaju se med šajkaše Horvat Matok i Harapin Gašpar. Lugaré imaju priséžniki poiskati, kojem plaća pobolšava se kako ti vsakomu šest raniški. — Navadna plaća od vsega varaša dokončana i na dalje potvrgjava se: gosponu plebanašu 15 r., školniku 5 r., varaškomu rihtaru 25 r., vicerihtaru 15 r., kapušem dvém 24 r., lugarom dvém 12 r., rihtarom i kapušem čizmé vsakomu 8 r., zvonaru 10 r., krémenomu gospodaru 15 r., šajkaškomu cehméstru 10 r., varaškomu dijaku 6 r., mezöpastoru na opanke na remenje 8 groši, krémaru na leto na sveće 3 r.

(Konec príde.)

Drobnosti.

Stavbinski slogi, zlasti krščanski, njih razvoj in kratka zgodovina, z dodatkom o zidanji in popravljanji crkvá. V tekstu 145 slik in 40 tabel s 305 slikami. Spisal J. Flis, špiritual v knezo-skofovem duhovenskem semenišči v Ljubljani. Založba pisateljeva. Tisk „Katoliške Tiskarne“. 1885. Str. 178 v vel. 4°. Cena 6 glđ. 50 novc. — Stavbarstvo, to je spretnost vsakovrstne stavbe njihovemu namenu primerno staviti, je najstarejša potreba in sila. Prve stavbe so bile jako priproste; kupi zemlje ali kamenja kot spomeniki, iz šibja spletene in ometahe kočé za stanovanje in nepravilno

zgrajeni templji za češčenje božje so se od slučajnih tvorov v naravi le v tem razločevali, da so imeli neki visji namen. Z rastočo človeško omiko razvijalo se je tudi stavbarstvo, pa na raznih krajih na jako različne načine, v različnih oblikah ali slogih, dokler ni doseglo občudovanja vredne popolnosti, ktera se nam zdaj kaže v mnogih velikanskih stavbah. Ker je zraven drugih okoliščin najbolj vera na stavbarstvo uprabljala ter ga razvila do one popolnosti, ki jo občudujemo na velikanskih bazilikah in velečastnih gotških crkvah.

Ta razvoj stavbarstva sploh, vzlasti pa razvoj krščanskega stavbarstva nam opiše in z mnogimi krasnimi slikami pojasnjuje č. g. J. Flis v svojej knjigi: „Stavbinski slogi“, ktero s temi vrsticami slovenskemu razumništvu naznanjamo in prav gorko priporočamo.

Zapovedek te knjige je kratko načrtan tá-le: V uvodu pripoveduje č. g. pisatelj o začetku stavbarstva, o stavbinskih slogih, členih, stebrih, lepšavah in o zakonih stavbarstva. V I. oddelku so opisani in s podobami pojasnjeni različni slogi, recimo egiptski, asirski, perzijski, indijski, kitajski, feniski, izraelski, potem klasični slogi: grški, etruški in rimski. V II. oddelku opisujejo se na enak način, pa veliko obsirnejše krščanski slogi, in sicer najprej starokrščanski slogi, potem pa romanski, gotški in renesanski slog. V „dodatku“ nam č. g. pisatelj podaje zlata vredni pouk o zidanji in popraviljanji cerkev, ktere ga bi morali vzlasti duhovniki pazljivo čitati ter se v praktičnih slučajih ravnati po njem. Posebej je še omeniti, da se v celej knjigi pri vsakej priliki ozir jemlje na stavbe v naših krajih, vzlasti na imenitnejše cerkve po slovenskih krajinah. Iz tega kratkega zapopadka spozna se že lahko, kako važna je ta knjiga za vsakega omikanega Slovenca.

Po svojej zvananjej opravi, za ktero se ima zahvaliti vse priporočbe vrednej „Kattiskarni“, bode se ta knjiga gotovo vsakemu na prvi pogled prikupila; če se pa pazljivo prečita njen zapovedek, bode se pa prepričal, da je ta z veliko zvedenostjo in marljivostjo spisana knjiga do zdaj v tej stroki edina v našem slovstvu in ona bode ne le č. g. pisatelja, ampak tudi našemu slovstvu delala veliko čast.

Namenjena pa je knjiga vsemu slovenskemu razumništvu, pred vsem pa našim č. duhovnikom, vendar pa še bode od posebe koristni vzlasti obrtnim šolam, ako jih dobimo kdaj, stavbarjem in rokodelcem, ki imajo opraviti z arhitektonskimi oblikami, in slovenskim bogoslovcom, ki se morajo učiti zgodovino crkvene umetelnosti. V celej knjigi nahaja se zdaj navadna pisava, ki se dá prav gladko čitati in lahko razumeti; tehnični izrazi so večinoma tako primeruni, da se bodo bržčas v našem slovstvu obdržali. Nekaj bolj neznanih tehničnih izrazov pa je še na konci posebič razloženih. Tiskovnih pogreškov je jako malo, slike so čiste in papir močen. Ako vse to presodimo, zdelo se tudi gotovo ceno ne bode nikomur previsoka, saj tudi nemških enakih knjig ne dobivamo ceneje. Po vsem tem smemo z dobro vestjo to krasno knjigo vsakemu priporočati, kdor si jo le more omisliti, in naša želja je, naj slovensko razumništvu z obilnim naročevanjem č. g. pisatelju pokaže, da vé ceniti njegov trud ter mu naj njegove velikanske stroške, ki jih je imel pri tej knjigi, vsaj nekoliko povrne.

Ivan Skuhala.

Josipa Jurčiča Zbrani spisi. V. zvezek. Pripovedni spisi. Uredil Fr. Levce. V Ljubljani, 1885. Založil „Odbor za Jurčičev spominke“. Natisnila „Narodna tiskarna“. Str. 284 v mal. 8°. Cena 70 novc. — Peti zvezek nam podaje šest kratkih povestij, in sicer 1. Hči mestnega sodnika. Izvirna zgodovinska povest iz XV. stoletja (prvič natisnena v „Slovenskem Glasniku“ 1866). 2. Nemški valpet. Povest (Slov. Gl. 1867). 3. Sin kmetskega cesarja. Povest iz XVI. stoletja (Besednik 1869). 4. Lipe. Povest (prvič natisnena v Stritarjevem Zvonu 1870). 5. Pipa tobaka

(tudi v istem „Zvonu“ natisnena), in 6. V vojni krajini. Povest (nat. v „Zori“ 1872). Ni nam treba posebej priporočati tega zvezka; kajti vsak, kdor se količkaj zanima za leposlovno našo literaturo, bode segel po Jurčičevih delih in tako tudi ob enem pripomagal, da se še sledeči zvezki hitro eden za drugim izdajo. Naročnina za prvih pet zvezkov stoji 3 gl. 50 novc., za drugih pet (VI—X) samo 3 gl. Naroča pa se pri g. dr. Jos. Stare-tu v Ljubljani, Marije Terezije cesta 5.

Novomeško okrajno glavarstvo. Zemljepisno-zgodovinski opis. Sodelovanjem učiteljev Novomeškega okraja spisal O. Florentin Hrovat, šolski voditelj in načelnik okrajne učiteljske knjižnice v Novem mestu. (Ponatis iz „Slovenca“.) V Ljubljani. Založba okrajne učiteljske knjižnice Novomeške. Tisk „Katoliške Tiskarne“. 1885. Str. 80 v mal. 8°. — Ni še dolgo, odkar smo v tem listu naznanili knjižico: Kranjska mesta od č. g. Pl. Hrovata. Tem bolj nas veseli videče, da nadaljuje g. pisatelj svoje dosedanje delovanje. Pridobil si je nekaj učiteljskih močij za svoj namen, in plod skupnega truda je gore imenovana knjižica. Kakor nam uje naslov naznanja, razpravlja se v njej okrajno glavarstvo novomeško, in sicer okraj novomeški (z Novim mestom vrod), žužemperški in trebanjski. Osebito se g. pisatelj pri vsakej občini ozira na zgodovino njeno in statistične date. Delce se kaže prav rabljivo in je lep donesek k natančnemu spoznavanju dolenske pokrajine.

Pouk o črtežih (planih). S podobami (28) razlaga Jos. Bezljaj, meščanski učitelj v Krškem. V Ljubljani. Založil pisatelj. Natisnil J. R. Milic. Str. 23 v 8°. Cena 20 kr. — Knjižica poučuje o mapah, govori o stavbarskih črtežih ter podaje nekaj naukov o senci in o barvah. Ves pouk se pojasnjuje s podobami ob konci knjižice pridejanimi. Vsa tvarina se v lahko umljivem jeziku razpravlja in bode učencem, ljudskim učiteljem in tudi rokodelcem dobro služila. Posebno pa še imamo opozoriti na terminologijo, ki je pridejana na 10 straneh. Nabrał je g. pisatelj po slovenskih (Cigale, Lavtar, Tušek), vzlasti Matičnih in hrvatskih znanstvenih knjigah. Mi smo mu za to sestavo hvaležni, in ona daje tudi celemu delcu večjo vrednost.

Letno poročilo akad. društva „Slovenija“ na Dunaji. Za društveno leto 1884/5. V Ljubljani. Založila „Slovenija“. Natisnila „Narodna Tiskarna“. 1885. Str. 16 v 8°. — Na prvih straneh poroča se nam o „Sloveniji“ na Dunaji od l. 1848. Meseca marca l. 1848. začelo se je živo gibanje med Slovani na Dunaji. Tudi Slovenci niso zaostajali ter so si osnovali prvo društvo „Slovenija“ pod predsedništvom dr. Fr. Miklošiča. Prvi čin tega političnega društva je bil, da so poslali prošnjo do cesarja, naj bi se vsi Slovenci združili v kraljevino „Slovenija“, v šolo in urad pa se naj uvedel jezik slovenski. Po kratkem delovanji, še pred oktobersko revolucijo pa je to društvo preminelo. Do leta 1867. ni bilo potem nobenega slovenskega društva na Dunaji. Tedaj pa nastane dijasko društvo „Sava“, ali po dveh mesecih že preneha, kajti Slovenci in Hrvatje so skupaj osnovali društvo „Jug“, ktero pa tudi ni imelo obstanka. Zatorej ustanovijo dne 5. maja 1869 slovenski vseučilišniki sami „Slovenija“, ki je že izvršila 16 leto svojega obstanka. To poročilo nam kaže njen porod in razvitek. Znamenito mesto zavzema „Slovenija“ med drugimi slovenskimi brati vzlasti po svojih pevcih. Letos pa si je napravila s hrvatskim „Zvonimirom“ skupno čitalnico in osnoval se je tudi poseben književni odsek. Slov. občinstvo se tedaj pozivlje, naj tudi ono položi svoj dar na njeno ognjišče, ktero jim ima biti — domovina na tujem!

Kratkij slovar šesti slavjanskih jazykov, (ruskago, čerkovnoslavjanskim, bolgarskago, serbskago, češkago i polskago) a takže francuzskij i némeckij po poručeniju ego imperatorskago vysočestva princa Petra Georgievicha Oldenburgskago sostavlenyj pod. redakcieju professora F. Miklošiča. Věna. V. Braumiller, Graben 21. 1885. Str. 955 v vel. 8°. Cena 15 gl. — Tako se glasi popolni naslov imenitnega slovarja šestereh slovanskih in francosko-nemškega jezika, ki je

ravnokar prišel na Dunaji na svetlo. Izdelavali so to delo učenjaki Fr. Miklošič, V. Nikolskij, St. Novaković, A. Matzenauer, A. Brückner. Glavna oseba vsemu podjetju bil je sevoda naš rojak prof. Miklošič, kakor to tudi naslov sam odkrito naznanja. Cela knjiga pa je také-le uravnana. Dve strani skupaj ste razdeljeni v sedem stolpcev, in sicer prva v štiri, druga v tri. Prvi stolpec sodrži v abecednem redu ruske besede, katerim so v drugej vrsti pridejane staroslovenske. V sledečih stolpcih pa se beró dotični prevodi, in sicer najprej v bolgarskem, nató v srbskem, českem, poljskem, in potém v francoskem in nemškem jeziku. Prvi stírje jeziki so pisani v cirilici, ostali pa v latinici. Ena beseda zavzema navadno po eno ali dve vrstici, véasih tudi po več. Iz tega se razvidi, da niso pri nobenej besedi zabeležene fraze ali posebni reki, temveč góle besede z nekterimi soznačnicami vřed. Da se é. čitatelj sam prepriča o tem, podajem dva zgleda; na pr. r. vragъ, stsl. vragъ; bolg. vrag, vrazdebnik, neprijatelj, dušmanin, dušman; srb. neprijatelj, krvnik, dušmanin; čes. vrah, nepřitel; polj. wróg, nieprzyjaciel, fr. un ennemi; nem. der Feind. Ali: r. stolbъ, stolpъ; stsl. stъlbъ, stъlpъ; bolg. kol, stъbъ, stъpъ, slъbъ, direk; srb. stup, direk, kolac; čes. pilif, kûl; sloup; polj. słup; slup, kolumna; fr. le pilier, poteau; la colonne; nem. der Pfahl; die Säule, Colonne.

Ta slovar je tedaj v prvej vrsti praktičnega pomena, in to osobito za Ruse. Zatorej so tudi v njem le najglavnejši, t. j. najbolj razširjeni in v literaturi in trgovini najveljavnejši jeziki slovanski zastopani. Iz tega pa je ob enem razvidno, zakaj ni našel i slovenski naš jezik v tej knjigi svojega mesta. Imel bi pa stati med staroslovenskim in bolgarskim jezikom po svojem sorodstvu do obeh, ali sličnie pa nahaja obilo med vsemi slovanskimi jeziki. A ne samo poznavalec ruskega jezika bode dobro porabljal ta slovar, temveč vsakemu, kdor se uči slovanskih jezikov, bode služil izvrstno, ne bode ga pa jezikoslovca, ki bi z velikim zanimanjem ne listal po njem, obédujujé ogromni jezikov zaklad slovanskega govora. Ako pomislimo, da gre lahko na eno stran po 77 vrstic, vidimo že poprečno, koliko besed se nam tolmači v tej knjigi. Kolikor smo se mogli v naglici prepričati, je delo prav vestno izvedeno, o čemer pa tudi nikdar dvomili nismo, kajti vzgledno natančna so dela, ki zagledajo pod Miklošičevim imenom beli dan. Na zadnjih dveh straneh so zabeleženi pogreški in dostavki.

Ljudska knjižnica. Snopič 16., 17., 18., 19., 20. Odkar smo v 10. snop. tega lista bili zadnjič naznanili „Ljudsko knjižnico“, iziši lo zopet peteri novi zvezki. V 16. snop. se nadaljuje Hauffova „Povest o malem Muku“ in „Pravljica o nepravem kraljeviču“. Na str. 232—248 beremo „Kratkočasne in podučne povesti“. Vseh skupaj je 14, ktere je poslovenil Vek. Benkovič. — Snop. 17. podaje na str. 253—311 povest: Mirko Poštenjakovič, poslovenil Janko Leban. To je prost prevod Frisch-eve povesti: „Die Geschichte eines Braven“. Ni pa potreba, da nam g. prevoditelj zatrjuje, da se je izogibal „hrvatsko-slovenskih“ izrazov; to se razumeva itak samo ob sebi, če pišemo kaj leposlovnega ali pa za prosto ljudstvo. Lahko umljiv, čist in lep jezik bodi pač pisatelju prva skrb. — Snop. 18. sodrži povest: „Roglova Franca“. Resnična dogodba. Podomačil H. Majar str. 315—351; potém: „Blagor milosrdnim!“ Povest po F. M. Wendlovem nemškem izvorniku. Prosto predelal Janko Leban. Na konci pa sledi 9 kratkočasnih in poučnih povestij, ktere je poslovenil V. Benkovič. — Snop. 19. in 20. prinašata historično povest: „Beneška svatba“, ktero je po českem „Jihu“ preložil znani naš prelagatelj L. G. Podgoričan. Ako pomislimo, da velja vsak snopič le 6 novc., moramo se čuditi, zakaj ni to podjetje še bolj med prostim ljudstvom in mladino razširjeno!

Narodna biblioteka. Snopič 19. Krajčeve Narodne biblioteke prinaša dve povesti: Berač. Povest. Iz nemškega poslovenil I. P. na 56 str. in Elizabeta, angleska kraljica. Zgodovinska črtica. Iz nemškega poslovenil I. P. str. 59—71. Cena 15 kr. Dobro bi bilo, da se navede po naslovu in imenu nemški original, iz

kterega se je prevajalo. Več koristi pa bi prinašalo našemu narodu, ako se mu podajejo izvrstni slovanski romani, povesti ali novele v dobrih prevodih. Mnogo lepega imajo Čehi in tudi naši južni bratje, ako nečemo segati daleč čez meje avstrijske. Drugo vprašanje je seveda, kdo naj priskrbi podjetniku takih prevodov, ako slovensko občinstvo ne podpira v takej meri njegovega podjetja, da bi mogel rokopise primerno odkodovati! Tudi originalnih spisov bi radi čitatelji dobivali, ali tužna nam majka! da je naše leposlovje tako zanemarjeno, da nas že površen pogled v to stroko literarno z žalostjo navdaje. Vsekako pa pričakujemo, da se bode podjetnik oziral na naše želje, ako mu občinstvo podaje obilne podpore. Zatorej je treba, da se širi Krajčevcevo podjetje v vseh krogih našega občinstva.

Nove skladbe. Naš priljubljeni skladatelj g. dr. Benjamin Ipavec je zopet priobčil dve novi skladbi za glasovir. Prvej je naslov „Muzikalni listi“ in obsega pet glasbenih komadov: 1. Pri zibelji, 2. Pri plesu, 3. Alj se misli na me?, 4. Spavaj sladko, 5. Na grobu. — Druga je valček „Spominčice“.

V prvej skladbi nahajamo glasbena premišljevanja, ktera izražujejo razne čute, ki nas obdajajo v položajih, kakor so imenovani v zgoraj navedenih naslovih posameznih oddelkov. „Spominčice“ so pa valček, ki bode častilec muze Terpsichore jako povišči, ali tudi onim, kterim se ne ljubi več sukati svojega telesa po taktu zapeljive glasbe, bode ta melodični valček brez dvombe dopadal. Tisk je jako lep, in cena za vsako teh skladb znaša 60 novc. Naročila naj se pošiljajo pod naslovom: Dr. Benj. Ipavec v Gradec.

V. V.

Čvetero antiphon v slavo Mariji prečisti Devici in Ave Maria. Za mešani zbor zložil in prečistitemu gospodu, gospodu Matevžu Kožuhu, dekanu starološkemu in knezoškofjskemu duhovnemu svetovalcu, ponižno poklonil Ig. Hladnik. Op. 1. Str. 8° v vel. 4°. Cena 40 novc. Prodaje skladatelj, organist v Stari loki, pošta Škofja loka, in Blaznik v Ljubljani. — V imenovanem delu imamo skladbo pred seboj, ki prav melodično doni in ki se dá brez posebne težkoče izvesti. G. skladatelj kaže sicer, da mu niso dela drugih glasbenikov iz novejšega časa baš na tem polji neznana, ali tega mu nečemo zameriti; kajti že po teh proizvodih smemo soditi, da nam je od g. Hladnika še kaj več prav dobrega pričakovati. Opomniti še hočemo, da se 3. antifona na crkveno aleluja naslanja, in njej bi lahko z dobrim utisom sledila znana Lovr. Hauptmannova „aleluja-fuga“.

Missa pro defunctis. Ad quatuor voc. inaequal. aut I voce cum organo. Auctore Ig. Hladnik. Op. 2. Labaci. Typis et sumptibus Jos. Rud. Milic. 1885. Str. 8 v fol. Cena 50 novc. — Na čelu te skladbe beremo sicer opus 2., ali ona kaže vendar znatno dovršenost v obliki in ono milo utopljenje v tisti glasbeni slog, ki se posebič prav rad samo crkven imenuje in kterega vzlasti dandanes razširjati skušajo. V obče pa se v tem delu ne more odobravati, da sledijo akordi nekako enolično eden za drugim in da se eneista misel večkrat ponavlja. Tudi ponavljanja v kirije in v obhajilu, ki so posebno naznačena, zdijo se nam nepotrebna in se bode najbrže opuščala. Strog ocenjevatelj te skladbe bi se znabitil izpodtikal tu pa tam tudi še nad marsičem, kar je proti navadnim pravilom in glasbenim zakonom; ali mi smo naravnost rečeno tega mnenja, da se to, kar ušesu prijetno doni, ne sme kot pogrešek smatrati. Pogrešek pa se je vendar ukradel v 6. takt v kirije (luccat) gledó na enaka mesta v graduale in v obhajilu.

M.

Stare knjige koroško-slovenske. Kakor znano bila je od dne 20. julija do 11. septembra t. l. v Celovci na ogled razstava koroških pridelkov in izdelkov. Ova razstava se je v obče vrlo dobro obnesla, ako preudarimo vse razmere majhne deželice. Vzlasti hvalil se je gozdarski oddelek, splošno pozornost pa je vzbujala razstava živine, mlekarstva in sirarstva. A tudi na duševnem polji videlo se je marsikaj zanimivega.

Tiskarne in knjigarne so razstavile raznovrstna dela te stroke ter podale zgodovinske podatke o razvoju tiskarstva po Koroskem.

V tem oziru odlikovala se je trdka Kleinmayrjeva. V ta namen izšla je tudi sledeča brošurica: Kärntner Landesausstellung 1885, Carinthiaea. A. Rauneecker's Buch-Kunst-Musikalien- und Antiquariats-handlung, Bücher- und Musikalien-Leihanstalt in Klagenfurt. Str. 50 v 8°, velja 10 nove. Navedeni katalog naševa stara in nova dela tikajoča se koroške dežele, knjige tiskane na Koroskem ali pa vsaj po Koroških spisane. To je prvi poskus v tem oziru. Ne bodemo se torej čudili, da katalog ni popoln; manjka še marsiktera knjiga, ki jo je spregledal marljivi knjigar. Vendar je tako podjetje vse hvale vredno in za nas Slovence še posebnega poštena. Kajti zapisano je v njem okoli 180 slovenskih ali slovenski jezik obravnavajočih knjig in knjižic, ki so vse izšle v Celovci; ako pa prištevamo tudi vse izdaje, ki jih je ktera koli knjiga doživela, povzdigne se to číslo lahko do 200 števil in črez. Če izluščimo slovenske knjige iz obdajajočih je nemških ter jih uredimo namesto v abecednem redu po kronološkem načelu, eto vam pregled duševnega gibanja po Koroskem, kojemu je sredotočje Celovec.

Megiser - Gutsmann - Jarnik - Slomšekovi spisi za prosti narod — Janežič — knjige družbe sv. Mohorja so glavne točke, ki pričajo jasno, da starodavni Korotan še ni zaspal. Tudi gledé na slovenske knjige je Rauneeckerjev katalog še pomanjkljiv. Na pr. od Ahaceljeve zbirke navaja samo prvi dve izdaji, dočim so izšle tri (tretja l. 1852), od Bēle Slovenske manjka letnik od l. 1852; od Janežičevega Glasnika nahajamo samo zvezek XI. (1865), Megiserjev slovar je bil dvakrat tiskan, katalog ima le drugo izdajo od l. 1744.; izmed Jarnikovih knjig pogrešamo: Jedro kršanskih resnic in Zber lepih ukov. Nasproti tej pomanjkljivosti pa beremo v katalogu sledeče do sedaj še neomenjene knjige: „Bukvize molitovne. Zelouez 1785“ pri Schotterji; „Compendium ritualis Rom. — Salisburgensis. Clagenf. Schotter 1785.“; „Meshnu petje 1784“; „Pesme za deshelski bran. Zelovez 1809“, pri Leonu; „Katekismus ta veliki. Zelouz 1790“, to je Gutsmannov nemško-slovenski katekizem izšel pri Kleinmayrji; slovenski „Katekismus ta veliki. 1792“; in „Evangelie inu branje ali pisme na vse nedele. Zelouz 1780“. Zadnja knjiga kakor tudi nemško-slovenski katekizem od l. 1790. sta Gutsmannova; bržkone sestavil je tudi „Molitovne bukvice“ in „Meshno petje“. Da je evangelije spisal Gutsmann, priča je Kopitar, ki ga imenuje v svojem Glagol. Cloz. na str. LIX. kot pisatelja teh evangelij in navaja iz njih zgled koroške slovensčine. Tudi o Jarniku naj se omeni, da je naveden v katalogu govor njegov: „Rede an Pickel, Magner und Steinwender. 2. Mai 1824. Grätz 1825.“

Kolikor gre hvala knjigarju Rauneeckerju za njegov trud (in mi mu polagamo na sree, da v drugej izdaji dopolni pomanjkljivosti in razvrsti namesto v abecednem redu knjige po strokah ali materijah), toliko moramo obžalovati, da se ni Mohorjeva družba udeležila koroške razstave. Njena naloga je bila v tem slučaju sodelovati pri tako častnem podjetji tem najsijajnejše. Ona bi naj bila sestavila tak katalog slovenskih tiskov koroških sploh in posebej še knjig, koje so zagledale po Mohorjevej družbi beli dan. Ona naj bi bila podala statističen pregled o svojem narastku in vsem razvoji; ona bi naj bila pokazala širosirnemu svetu, koliko sto tisočin raznih knjig poučnega in zabavnega sodržaja je že razposlala med narod slovenski; ona je edini naš zavod na Koroskem, ki reprezentuje duševno gibanje njegovo. V njenej razstavi naj bi se bil torej zrealil duševni žitek borih Korotancev. Ona, naša dika naš ponos, naj bi se bila tukaj na pristnem mestu ponašala s svojim delovanjem ter klicala napadnikom, da se živjemo in ne udamo se! Da se to ni zgodilo, moramo pa žal! tem globlje omilovati.

J. Scheinigg.